

OUDERGEM 21

Uitwerking en invoering van een Lokale Agenda 21 in de gemeente Oudergem

Fase 1: Stand van zaken

(December 2016)

Contactpersoon binnen het bestuur bevoegd voor de coördinatie

Naam en voornaam: Kuypers Marine

Functie en dienst: Eco-adviseur - Dienst Leefmilieu

E-mail: mkuypers@oudergem.irisnet.be

Adres: Emile Idiersstrat 12 - 1160 Oudergem

Naam en voornaam: Wyffels Roxane

Functie en dienst: Opdrachthouder Agenda 21 - Dienst Leefmilieu

E-mail: rwylffels@oudergem.irisnet.be

Inhoudstafel

0.	Samenvatting.....	4
1.	Inleiding	5
1.1.	De idee van duurzame ontwikkeling en de Lokale Agenda 21.....	5
1.2.	De verschillende stappen naar een Lokale Agenda 21.....	5
1.3.	De Lokale Agenda 21 in Oudergem: OUDERGEM 21	6
2.	Stand van zaken.....	10
2.1.	Inleiding	10
2.2.	Algemene situering.....	11
2.3.	Themapijlers	13
	PIJLER 1. RUIMTELIJKE ORDENING & MOBILITEIT	13
1.1.	Stedenbouw, leefomgeving, wonen.....	13
1.2.	Verplaatsing, transport en infrastructuur	19
	PIJLER 2. LEEFMILIEU & HULPBRONNENBEHEER	24
2.1.	Natuurlijke gebieden en biodiversiteit.....	24
2.3.	Water	27
2.2.	Energie.....	31
2.4.	Voeding.....	34
2.5.	Afval.....	36
2.6.	Lucht - Klimaat - Lawaai.....	39
	PIJLER 3. MAATSCHAPPELIJK LEVEN	41
3.1.	Onderwijs en opvoeding.....	44
3.2.	Sport, vrije tijd en cultuur.....	44
3.3.	Maatschappelijke hulp, buurtwerk en solidariteit	44
	PIJLER 4. LOKALE ECONOMIE	46
4.1.	Werkgelegenheid en opleiding.....	48
4.2.	Handelszaken, kantoren en bedrijven.....	48
	PIJLER 5. BESTUUR.....	50
5.1.	Energie.....	51
5.2.	Water	52
5.3.	Papier.....	52
5.4.	Afval.....	53
5.5.	Aankopen.....	53
5.6.	Communicatie	53
3.	Participatieproces.....	55

3.1.	Strategie	55
3.2.	Gemeentebedienden.....	55
3.2.1.	Enquête onder het gemeentepersoneel	56
3.2.2.	Ecoteam.....	57
3.3.	Lokale spelers	57
3.3.1.	Voorstelling van de Lokale Agenda 21	57
3.3.2.	Burgerenquête	58
3.3.3.	Themaworkshops	58
3.3.4.	Scholen en kinderdagverblijven	61
3.3.5.	Handelaars en bedrijven.....	62
3.3.6.	Verenigingen	63
4.	Bijlagen	64
1.	Engagementen van Aalborg	64
2.	Lijst met contactpersonen van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM)...	64
3.	Lijst van groene ruimten.....	64
4.	Niet-limitatieve lijst van burgerinitiatieven.....	64
5.	Lijst van Participatieve Duurzame Wijken in Oudergem.....	64
6.	Niet-limitatieve lijst van verenigingen actief in Oudergem.....	64
7.	Energiekadaster	64
8.	Lijst van gemeentegebouwen	64
10.	Lanceringsbrochure voor de Lokale Agenda 21	64
11.	Resultaten van de enquête onder de gemeentebedienden	64
12.	Resultaten van de burgerenquête.....	64
13.	Resultaten van de themaworkshops	64
14.	Resultaten van de scholenenquête	64
15.	Resultaten van de enquête onder handelaars en bedrijven	64

0. Samenvatting

In 2015 besliste de gemeente Oudergem, op initiatief van het College van Burgemeester en Schepenen, om een eigen Lokale Agenda 21 uit te werken en in te voeren. Doel van die agenda is om enerzijds een kader te scheppen voor de reeds bestaande acties en initiatieven rond duurzame ontwikkeling, en anderzijds nieuwe inspanningen te coördineren. Dankzij de Lokale Agenda 21 kan ook het proces naar de implementering van een volwaardig duurzame-ontwikkelingsbeleid en een moderner bestuur, geënt op planning en evaluatie, versneld en bestendigd worden.

Door actie te ondernemen op lokaal vlak, kunnen bovendien allerhande problemen worden aangepakt: de teloorgang van de leefomgeving, vervuiling, de druk op de biodiversiteit, stedelijke inrichtingen en infrastructuur, gebrekkige dienstverlening enz. Kortom, de gemeente is het perfecte niveau om oplossingen te bedenken en uit te werken die afgestemd zijn op haar context.

De stand van zaken en de diagnose zijn een eerste stap in het uitstippelen van een Lokale Agenda 21 voor de Gemeente Oudergem. Het gaat er in feite om de sociale, economische en ecologische context van de gemeente beknopt in kaart te brengen, zowel intern op bestuurlijk niveau als voor het hele grondgebied. Die stand van zaken moet dan leiden tot een diagnose, die op haar beurt toelaat de belangrijkste uitdagingen, doelstellingen en actieprioriteiten voor de gemeente te ontwaren. Die prioriteiten passen mooi in de engagementen van Aalborg.

De Lokale Agenda 21 wil een gemeenschappelijk kader scheppen voor alle bestaande en toekomstige initiatieven op het grondgebied van de gemeente, door ze een meer overschrijdend en participatief karakter te geven en tegelijk te trachten een dynamiek aan te wakkeren die tot ver buiten de muren van het gemeentebestuur reikt. Alles draait er met andere woorden om een denkoefening op gang te brengen die moet uitmonden in een gezamenlijke hang naar duurzame ontwikkeling, zodat duurzaamheid een reflex wordt bij alle diensten en in alle dagelijkse beslissingen.

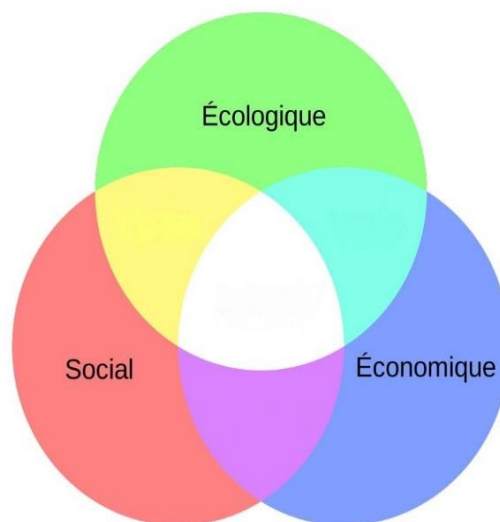
1. Inleiding

1.1. De idee van duurzame ontwikkeling en de Lokale Agenda 21

Duurzame ontwikkeling is, zeg maar, een ontwikkelingsmethode die ernaar streeft maatschappelijke, economische en ecologische aspecten met elkaar te verzoenen, om zo te voldoen aan de huidige behoeften zonder de toekomst van de generaties na ons op het spel te zetten.

Het Agenda 21-concept dateert al van 1992, toen het werd uitgewerkt op de Top van Rio en goedgekeurd door 173 staatshoofden. Het gaat om een instrument bedoeld om een plan van aanpak voor duurzame ontwikkeling in de 21ste eeuw op touw te zetten.

De Lokale Agenda 21 is daar het verlengstuk van, maar dan op het niveau van de lokale overheden. Tijdens dit proces bepalen de verschillende betrokkenen op een bepaald grondgebied (gemeentebestuur, burgers, scholen, verenigingen, bedrijven, handelaars enz.) samen welke doelstellingen ze willen halen en welke acties ze moeten ondernemen om tot een duurzamere ontwikkeling te komen.

Figuur 1: De drie pijlers van duurzame ontwikkeling

1.2. De verschillende stappen naar een Lokale Agenda 21

De uitwerking en implementering van een LA21 doorloopt een aantal belangrijke stappen:

- **De stand van zaken:**

Deze fase is erop gericht zo veel mogelijk kwantitatieve en kwalitatieve informatie te verzamelen en de bestaande acties, initiatieven en projecten inzake duurzame ontwikkeling op het gemeentelijk grondgebied in kaart te brengen.

- **De diagnose:**

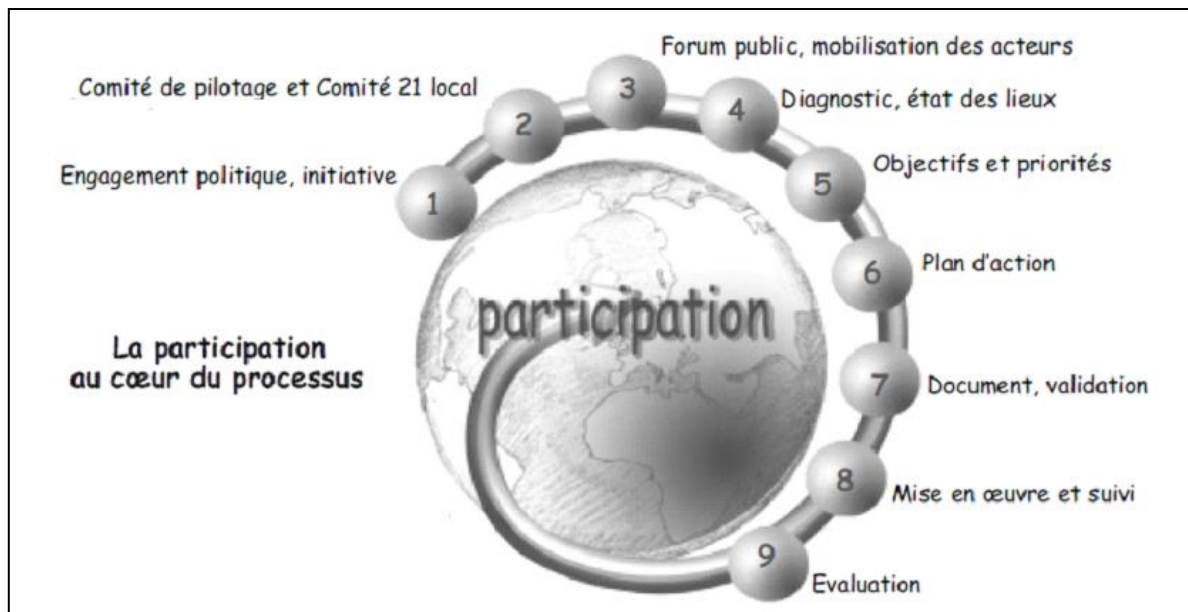
De diagnose is gestoeld op een analyse van de gegevens die worden verzameld bij de stand van zaken. Ze heeft als doel de voornaamste uitdagingen voor de gemeente te ontwaren en daar de bijhorende doelstellingen en actieprioriteiten aan vast te knopen.

- **Het actieplan:**

Het actieplan is een samenhangend actieprogramma, gericht op de korte, middellange en lange termijn.

- **Evaluatie en opvolging:**

Monitoring- en evaluatietools helpen om de goede uitvoering van de verschillende acties en projecten van de LA21 te monitoren, en ze waar nodig bij te sturen.

Figuur 2: Sleutelfases in de opbouw van een Lokale Agenda 21

1.3. De Lokale Agenda 21 in Oudergem: OUDERGEM 21

Na de verschillende projectoproepen onder de noemer 'Agenda Iris 21', zag het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat in 2016 17 gemeentebesturen en 12 OCMW's gestart waren met de uitwerking, implementering en navolging van een LA21.

In Oudergem bestaat al langer de hang naar een LA21. Oudergem stelde zich reeds in 2009 een eerste keer kandidaat voor de projectoproep rond de uitwerking en de invoering van een lokale agenda 21, maar omdat het de gemeente toen aan de nodige financiële middelen ontbrak, werd ze niet geselecteerd door het Gewest. Pas in 2015, bij de nieuwe projectoproep, werd Oudergem dan eindelijk uitgekozen. Het OCMW van Oudergem kwam op haar beurt als laureaat uit de bus bij de oproep tot kandidaten in 2016.

Dankzij die projectoproep krijgen de gemeente en het OCMW van Oudergem nu, gedurende maximaal 3 jaar, financiële en methodologische steun bij de uitwerking en invoering van hun eigen Lokale Agenda 21.

Omdat het grote publiek niet echt lijkt te vatten wat zo'n 'LA21' nu precies inhoudt, werd gekozen voor een wat meer toegankelijke en stimulerende naam die het hele project omvat. De algemene berichtgeving rond de LA21 van Oudergem gebeurde dan ook onder de naam 'OUDERGEM 21', waarbij het cijfer 21 verwijst naar de 21ste eeuw.

Politieke wil is een sleutelfactor in de uitwerking en uitvoering van een LA21. Het College van Burgemeester en Schepenen van de gemeente Oudergem bevestigde alvast zijn ambitie om de duurzame ontwikkeling in de gemeente te versterken en mee te gaan in het hele proces voor de uitwerking van een LA21, met:

- De ondertekening van de verbintenissen van Aalborg op 31 maart 2015, die dienen als richtlijnen voor het uitstippelen van een plan met concrete acties ten gunste van duurzame ontwikkeling (zie **bijlage 1**);

- Het inschrijven van de LA21 in het driejarenplan 2016-2018, dat de krijtlijnen van het gemeentebestuur schetst voor de periode in kwestie.
- De oprichting van de LA21-stuurgroep, met daarin alle leden van het College van Burgemeester en Schepenen;
- De oprichting van een LA21-coördinatiecomité, bestaande uit personeel van de verschillende diensten, om de administratieve transversaliteit te waarborgen.

De onderstaande tabel toont de werkagenda voor de voornaamste stappen in de uitwerking van een LA21:

[illegible]

Actieplan	Uitwerking van het actieplan: - Interne en externe themaworkshops - Selectie van de acties - Opmaak van het actieplan - Goedkeuring van het actieplan - Publicatie samenvatting actieplan - Voorstelling actieplan intern en extern	18-36 mnd	10/17-11/18 09-10/17 12/17 01-03/18 05-06/18 09/18 10/18	
Opvolging en evaluatie	Deelname aan workshops VSGB / BIM voor laureaten 2015: - Oproep tot kandidaatstelling Agenda Iris 21 - Hoe een LA21 goed aanvatten? - Hoe transversaliteit integreren in een LA21? - Participatie: gebruiksaanwijzing	continu		27/02/15 25/09/15 04/12/15 28/01/16
	Vergaderingen van het begeleidingscomité (voor het 1ste subsidiejaar): - tussentijds activiteitenverslag; - definitief activiteitenverslag; - definitief activiteitenverslag en financiële balans. Vergaderingen van het begeleidingscomité (voor het 2de subsidiejaar): - tussentijds activiteitenverslag;	continu	03/16 11/16 01/17 05/17	22/03/16 18/11/16 13/01/17

2. Stand van zaken

2.1. Inleiding

De stand van zaken is de eerste stap in de uitwerking van een Lokale Agenda 21. Hij is erop gericht zo veel mogelijk kwantitatieve en kwalitatieve informatie te verzamelen en de bestaande acties, initiatieven en projecten inzake duurzame ontwikkeling op het gemeentelijk grondgebied in kaart te brengen.

Om de verschillende duurzame-ontwikkelingspijlars te behandelen (ecologisch, maatschappelijk en economisch), is deze stand van zaken van de gemeente Oudergem onderverdeeld in 5 grote themapijlars, op hun beurt opgesplitst in subpijlars:

De themapijlars van duurzame ontwikkeling			
PIJLERS		SUBPIJLERS	
1	RUIMTELIJKE ORDENING & MOBILITEIT	1.1	Stedenbouw, leefomgeving, wonen
		1.2	Verplaatsing, transport en infrastructuur
2	LEEFMILIEU & HULPBRONNENBEHEER	2.1	Natuurlijke gebieden en biodiversiteit
		2.2	Water
		2.3	Energie
		2.4	Voeding
		2.5	Afval
		2.6	Klimaat, lucht en geluid
3	MAATSCHAPPELIJK LEVEN	3.1	Onderwijs en opvoeding
		3.2	Sport, vrije tijd en cultuur
		3.3	Maatschappelijke hulp, buurtwerk en solidariteit
4	LOKALE ECONOMIE	4.1	Werkgelegenheid en opleiding
		4.2	Handelaars, kantoren en bedrijven
5	BESTUUR	5.1	Energie
		5.2	Water
		5.3	Papier
		5.4	Afval
		5.5	Aankopen
		5.6	Communicatie

Elke themapijl (of subpijl) wordt als volgt omschreven:

- A. Context:** Stand van zaken, beschrijvende elementen, strategische doelen, kerncijfers/-gegevens, kartering, indicatoren
- B. Acties en projecten:** Gemeentelijke acties, acties van andere spelers en partners
- C. Spelers:** publiek, privé, verenigingsleven, lokaal enz.
- D. Bronnen:** Interne en externe documenten, kartering, indicatoren, statistische gegevens

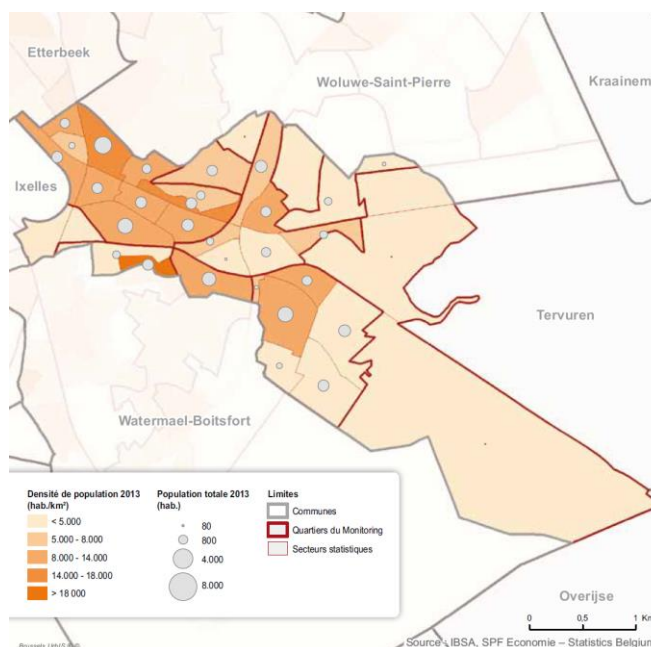
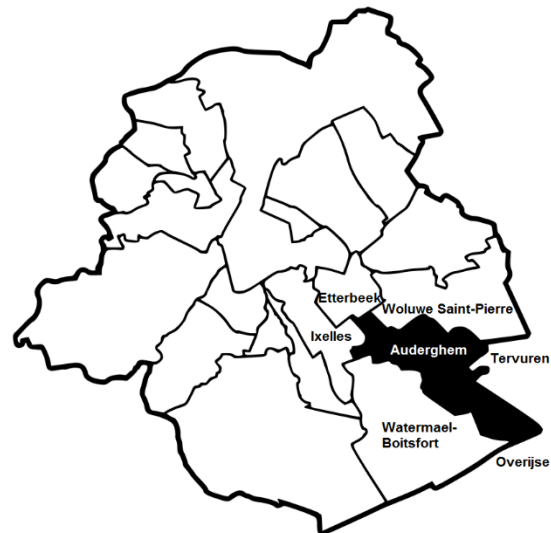
2.2. Algemene situering

Oudergem ligt in het zuidwesten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in de tweede kroon. De gemeente grenst binnen het gewest aan Etterbeek, Elsene, Sint-Pieters-Woluwe en Watermaal-Bosvoorde. Verder heeft ze ook een grens met het Vlaamse Gewest, meer bepaald met de gemeenten Tervuren en Overijse.

Door haar ligging aan het uiteinde van de E411 en het Hermann-Debrouxviaduct, is Oudergem de tweede invalsweg naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De gemeente Oudergem strekt zich uit over een oppervlakte van 9,0 km², goed voor 5,6 % van het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Mooi genesteld tussen stad en bos, met een derde van de oppervlakte bedekt door het Zoniënwoud en grote groene ruimten en slechts 29 % ondoorlatende oppervlakte, is Oudergem een van de groenste gemeenten van de Brusselse stedelijke regio. Het gros van de Oudergemmers woont immers op minder dan 300 meter van een openbare groene ruimte (oppervlakte > 500 m²).

De topografie van de gemeente vertoont sterke contrasten. Het gemeentelijk grondgebied is een afwisseling van plateaus (Koninklijke Jacht, Blankedelle, Driekleurenbos - tussen de Tervurenlaan en de Tervurensesteenweg - ...) en valleien, zoals de vallei van de Woluwe, geflankeerd door de Vorstlaan, en zijn talloze zijarmen (Watermaalbeek, Roodkloosterbeek, Vallei van de Drie Fontein).

Figuur 4: Bevolkingsdichtheid per statistische sector - Oudergem op 1 januari 2013; Bron: BISA, 2016

Op 1 januari 2016 telde Oudergem 33.161 inwoners (2,8 % van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest), dat zijn er 3.684 per km² (BISA, 2016). Door de nabijheid van het Zoniënwoud concentreert de bevolking zich vooral in het westen van de gemeente, waar de bevolkingsdichtheid het hoogst is langs de Waversesteenweg, en meer bepaald in de oude dorpskernen. In deze wijken, tussen de Generaal Jacqueslaan en de promenade die in de plaats is gekomen van de oude spoorlijn, wonen bijna 12.000 mensen per km². Veel meer dus dan het gemiddelde van 5.000 km² voor de rest van het gemeentelijk grondgebied. Net zoals in de rest van het Gewest remt ook in Oudergem de bevolkingsgroei af: waar die tussen 2007 en 2012 nog gemiddeld +1,5 % bedroeg, is dat sinds 2012 nog gemiddeld +0,9 %. Er wordt wel verwacht dat die groei zal heropleven tussen 2015 en 2025, met een groei van 0,35

% / jaar (BISA-cahier 6, 2016) en een toename van de allerkleinsten (0 tot 2 jaar) met 16 %. Al moeten we die cijfers met een korrel zout nemen, want tussen 2015 en 2016 alleen al bleek de Oudergemse bevolking met 1 % te zijn aangewassen.

De Oudergemse bevolking verjongt gestaag sinds 2000. Toen was de gemiddelde leeftijd nog 41,7 jaar, inmiddels is dat 39,8 jaar, al ligt het aandeel jongeren tussen 0 en 19 jaar (23,3 %) en 20- tot 64-jarigen (60,4 %) lichtjes onder het gewestelijke gemiddelde. Het aandeel ouderen (65 jaar en ouder) is dan weer wat hoger in Oudergem (16,2 %) dan in de rest van het Gewest.

Koppels zonder kinderen vormen een aanzienlijk deel van de gezinnen in de gemeente (20,8 %). Dat kan te maken hebben met de aanwezigheid van de universiteitscampussen of met het vastgoedaanbod, dat heel wat arbeiderswoningen en appartementen omvat die nogal in trek zijn bij jonge koppels (en alleenstaanden) (ULB-IGEAT, 2010). Het aandeel gezinnen met kinderen leunt aan bij het gewestelijke gemiddelde. Gemiddeld genomen zijn er iets meer koppels met een of meerdere kinderen (23 %), eenoudergezinnen vinden we er dan weer iets minder (10,4 %).

Het merendeel van de bevolking draagt de Belgische nationaliteit (72,3 %) of is afkomstig uit de Europese Unie (20%), ook uit de landen die pas zijn toegetreden (BISA, 2014). De reden laat zich niet ver zoeken: er zijn heel wat Europese instellingen en internationale bedrijven gevestigd op het grondgebied van Oudergem. En het hoge aandeel inwoners van Aziatische komaf is vooral toe te schrijven aan de vele Japanners (9 % van de buitenlandse Oudergemse bevolking op 1 januari 2014). Het aantal mensen tot slot met een nationaliteit die minder vertegenwoordigd is onder de internationale kaderleden en ambtenaren, is proportioneel gezien minder talrijk in Oudergem dan het gewestelijke gemiddelde.

Wat het algemene beleid betreft, is de territoriale ontwikkeling van het gewest nauw verbonden met die van de gemeentes, en vice versa. Dat verklaart waarom de voornaamste uitdagingen uit de driejarenplannen voor 2013-2015 en 2016-2018 in grote lijnen overeenkomen met die uit het Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP) uit 2009, meer bepaald: de bevolkingsgroei, opleiding en werkgelegenheid, leefmilieu, duurzame ontwikkeling, een betere leefomgeving en leefbaarheid, een hogere aantrekkelijkheid en een evenwichtigere mix van de aanwezige functies. De doelstellingen rond begrotingsdiscipline, ontwikkeling van de lokale handel, structurele samenwerking met de OCMW's, de uitbouw van een dienstennetwerk in en buiten de opleidingsscholen en ondersteuning en ontplooiing van jongeren zijn wel nieuw.

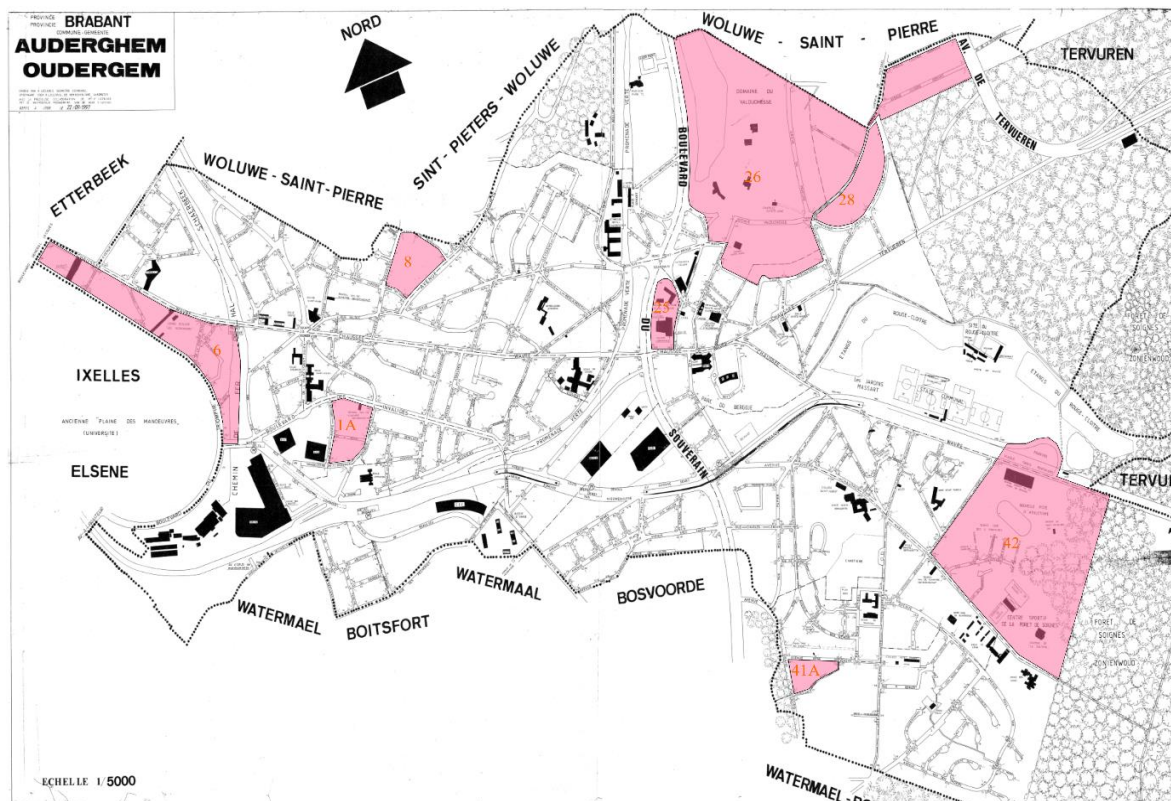
De gemeente doet er alles aan om een actieve en sterke samenwerking tot stand te brengen tussen de verschillende maatschappelijke actoren, om zo nieuwe inwoners aan te trekken en de gemeentefinanciën in balans te houden.

Zo voorziet ze in belangrijke investeringen in gevoelige domeinen, zoals kinderopvang, basisonderwijs, cultuur, sport, de openbare ruimte en bij uitbreiding mobiliteit, met nieuwe woningen, extra plaatsen in de scholen en kinderkribbes, kwaliteitsvolle dienstverlening enz.

Het driejarenplan 2016-2018 beschouwt het project Agenda 21 tot slot als een werkinstrument dat moet helpen om de komende jaren enerzijds de reeds bestaande initiatieven op het vlak van duurzame ontwikkeling op het grondgebied, en anderzijds alle nieuwe acties en inspanningen te verankeren en te coördineren.

Bronnen:

- Driejarenplan van de gemeente Oudergem 2016-2018
- Gewestelijk ontwikkelingsplan (GewOP)

Figuur 6: Bijzonder Bestemmingsplan van Oudergem

Nieuwe initiatieven:

De voorbije jaren werden er heel wat nieuwe projecten uit de grond gestampt, denken we aan:

- Beaulieu / Invaliden / Vandeleene / Javaux: gezinswoningen, studio's, sportcentra, kantoren en speciaalzaken
- Crommelynck / Waterleliën: gezinswoningen
- Outers / Koninklijke Jacht: sterke mix van functies - gezinswoningen, handelszaken, kantoren
- Herrmann-Debroux / Vorst / Bassem: kantoorgebouw
- Vorst / Devis: rust- en verzorgingstehuis, gezinswoningen
- Bassem / Devis / Waver: serviceflats, gezinswoningen, handelszaken
- Charlent: kantoorgebouw omgebouwd tot studentenkoten
- Boon: rusthuis omgebouwd tot studentenkoten
- Tink / Visserij: kantoorgebouw omgebouwd tot gezinswoningen

Kinderdagverblijven en scholen:

Dit zijn de voornaamste recente investeringen in schoolinfrastructuur:

- Gemeentelijke kinderkribbe 'Les Poneys' - G. Merjaylaan 19: bouw van een nieuw gebouw met het kinderdagverblijf en een aantal woningen;
- Gemeentelijke kinderkribbe 'Les Mômes' - Robert Willamestraat 21: renovatie en uitbreiding van het kinderdagverblijf
- Basisschool 'Les Marronniers' - Waversesteenweg 1179: uitbreiding van de school (120 extra plaatsen);
- Basisschool Blankedelle - Jean Van Horenbeecklaan 33; renovatie en uitbreiding van de school;

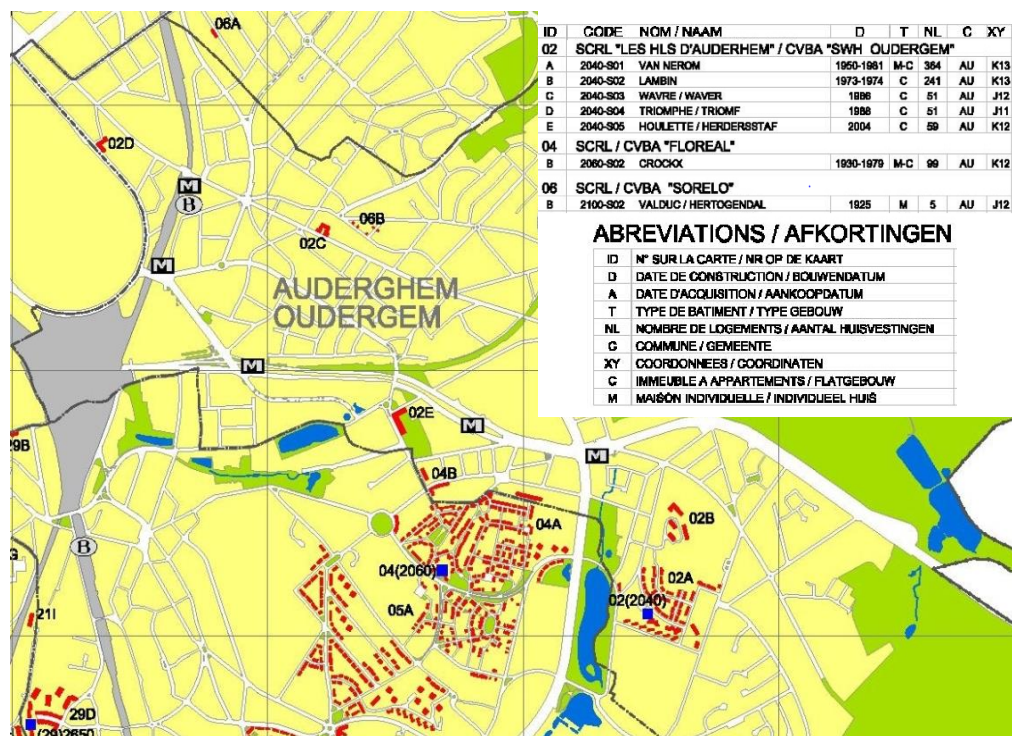
- Basisschool Le Souverain - Robert Willamestraat 25; verbouwing van de kleuterschool
- Aan de andere kant van de school - Waversesteenweg 1789: Gemeenteplein: inrichting van een secundaire Freinet-school in de oude kantoren.

Sociale woningen

De gemeente Oudergem telt 888 sociale woningen (cijfers van het BISA op 1 januari 2015), verdeeld over meerdere wijken en beheerd door verschillende openbare vastgoedmaatschappijen (OVM; zie lijst met contactgegevens in **bijlage 2**), wat neerkomt op 6 sociale woningen per 100 gezinnen (BISA, 2016) (het gewestelijke gemiddelde ligt op 7 woningen per 100 gezinnen).

- CVBA 'En bord de Soignes' (vroeger 'Les Habitations et Logements Sociaux d'Auderghem') heeft 804 woningen onder haar hoede, zowel studio's, appartementen als huizen (Guillaume van Neromlaan: 364; Leopold Florent Lambinlaan: 241; Waversesteenweg: 51, Triomflaan: 51; Herdersstaflaan: 59; Emile Rotiersstraat: 38);
- CVBA 'Floréal': verschillende appartementen (Guillaume Crockxlaan: 99);
- CVBA 'Comensia' (het vroegere 'Sorelo') beheert huizen (Hertogendal: 5) en een appartementsgebouw (Maurice Charlentstraat: 18).

De sociale woningen van de CVBA 'Les HLS d'Auderghem' worden grotendeels bewoond door alleenstaanden (41 %), of koppels (27 %) zonder kind ten laste (65 %). Meer dan een vierde van de bewoners (28 %) behoort tot de leeftijdscategorie 41-60 jaar, 26 % zijn minderjarige kinderen (0-17 jaar), nog eens 23 % komt uit de leeftijdsgroep van de 60-plussers en 23 % tot slot zijn 21- tot 40-jarigen.

Figuur 7: Sociale woningen in Oudergem; Bron: BGHM

B. Acties en projecten

Acties:

Er worden aanhoudend inspanningen geleverd om de stedelijke ontwikkeling in Oudergem mooi in evenwicht te houden:

- Onderhandelingen met de gewestelijke overheden om *de belangen van de gemeente en haar inwoners te verdedigen*;
- *Bevordering van burgerparticipatie* via openbare onderzoeken, overlegcomités, infosessies rond grote vastgoedprojecten, het stedenbouwkundig loket enz.
- *Strijd tegen onbewoonbaarheid, leegstand en stedenbouwkundige overtredingen*.

Projecten in uitvoering:

Hieronder een niet-limitatieve lijst van de voornaamste lopende stedenbouwkundige projecten op het grondgebied van de gemeente:

Gemeentegebouwen:

- Dienst Wegenwerken - Waversesteenweg: aanleg van een groene opslagzone met regenput van 30.000 liter om de voertuigen van de dienst Wegenwerken schoon te maken;
- Kinderkribbe 'Les Oursons' - Waversesteenweg 1179: afbraak en heropbouw van de kribbe (60 plaatsen)
- Aankoop van twee nieuwe terreinen voor gemeentelijke huurwoningen: Van Horenbeeck 166 (Transvaal) en Kouter 87.

Privégebouwen:

- Charlent / Nippone: bouw van gezinswoningen en kantoren;
- Waver / Vriendschap: bouw van een complex met gezinswoningen, studio's en handelspanden, en renovatie van de ALDI;
- Lemaire / Papiermolen: ombouw van een kantoorgebouw tot woningen;
- Dorpeling / Oude Molen: bouw van gezinswoningen en renovatie van de sportterreinen op de oude site van het Sint-Annakasteel;
- Vorst / Waha / Gobert: bouw van een appartementsgebouw;
- Vorst 191: sloop van een kantoorgebouw en bouw van een appartementsgebouw
- Zandgroef / Steeno / Waha: renovatie van het Lutgardiscollege, bouw van een nieuw gemengd complex (kribbe, jeugdhuis, dagcentrum en gezinswoningen);
- Triomf / Delta West: bouw van een groot ziekenhuis (CHIREC) en een gemengd complex met een rust- en verzorgingstehuis, gezinswoningen, studentenkoten, een hotel, handelszaken en infrastructuur.

Geplande projecten

Dit is een niet-limitatieve lijst van de voornaamste geplande stedenbouwkundige projecten op het grondgebied van de gemeente:

Gemeente- en gewestgebouwen

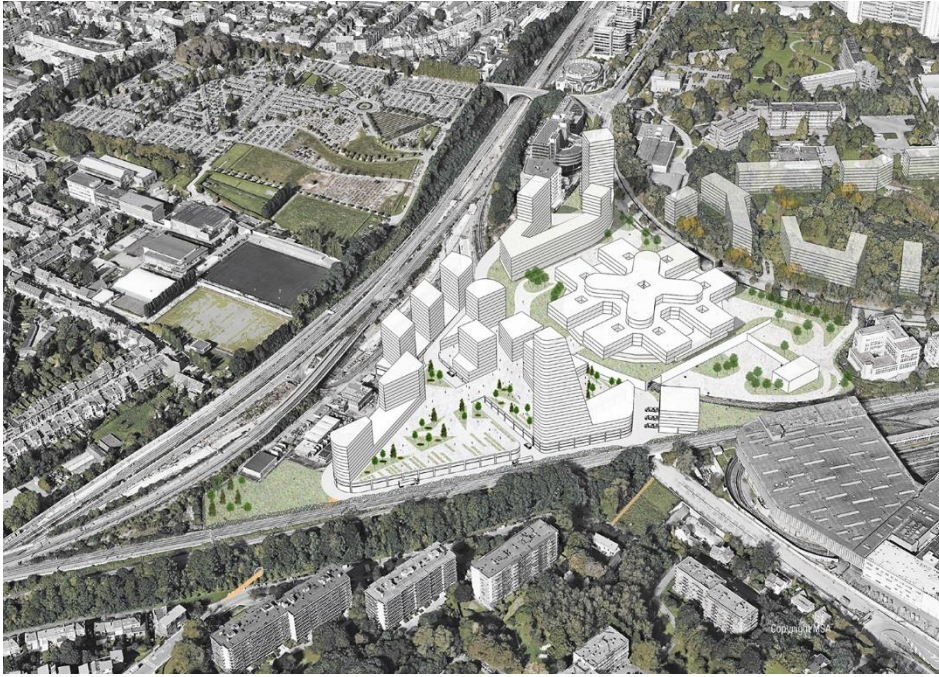
- Rood-Klooster:
 - renovatie van de priorwoning;
 - renovatie van de gemeentegebouwen: paardenstallen, kunstenaarsateliers en natuur-/groenklassen;
- Drie fontainen: renovatie van het kasteel;
- Cultureel centrum: renovatie van de feestzaal;
- Sporthal Willegems: vernieuwing van het dak, heraanleg van de toegang via de Dorpelingsstraat;
- Gemeentestadion - Waversesteenweg 1854: aanleg van een kunstgrasveld
- Driehoek-Delta: bouw van een kinderdagverblijf en van een kleuter- en basisschool;
- Sociale woningen - Herdersstaflaan: bouw van nieuwe gebouwen voor serviceflats voor ouderen, met zorgcentrum, restaurant enz.

Privégebouwen:

- Waver / Triomf / Generaal Jacques: bouw van een nieuw complex met woningen, studentenkoten en handelszaken;
- Woudmeester / Van Horenbeeck: nieuwe verkaveling met woningen;
- Willerieken: sloop van kantoorgebouw en bouw van een woningcomplex - Dossier in beraad na negatieve opmerkingen van de Overlegcommissie.

Richtplan van aanleg:

- Herrmann-Debroux en Driehoek-Delta: Het plan, een gewestelijk initiatief, wordt momenteel uitgewerkt en strekt zich uit langs de E411, met inbegrip van de Delta-site, die gewesteigendom is (gelegen tussen de spoorlijnen, langs de E411 en in het zuiden aangrenzend aan het nieuwe CHIREC-ziekenhuis). Voor de Delta-site heeft de Minister-President steeds zijn wens uitgesproken om een verticale gemengdheid te creëren, met bedrijfsactiviteiten, logistieke activiteiten (Bpost of Brussel Netheid) en woningen.

Figuur 8: Project Driehoek-Delta van de Brusselse regering

Nieuwe projecten in de directe nabijheid van de gemeentegrenzen

Private gebouwen op het grondgebied van Watermaal-Bosvoorde:

- Tenreuken: bouw van een nieuw woningcomplex
- Vorst / Axa-site: bouw van een nieuw woningcomplex en ombouw van een kantoorgebouw tot ambassade van de VS;

Private gebouwen op het grondgebied van Elsene:

- Oefenplein: bouw van nieuwe complexen met woningen, studentenkoten, culturele ruimtes en universiteitslokalen, maar ook ontwerp van BPA om de bebouwing aanzienlijk te verdichten (meer dan het dubbel van de huidige vloeroppervlakte)

C. Spelers

- *Brussels Planningsbureau (BPB), Perspective.brussels*
- *Brussel Stedelijke Ontwikkeling (BSO)*
- *Directie Monumenten en Landschappen (DML)*
- *Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM):*
 - Openbare Vastgoedmaatschappijen (OVM)
 - CVBA 'En bord de Soignes'
 - CVBA 'Floréal'
 - CVBA 'Comensia'
- *Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW)*
- *Citydev.brussels*
- *Impulse.brussels*

D. Bronnen

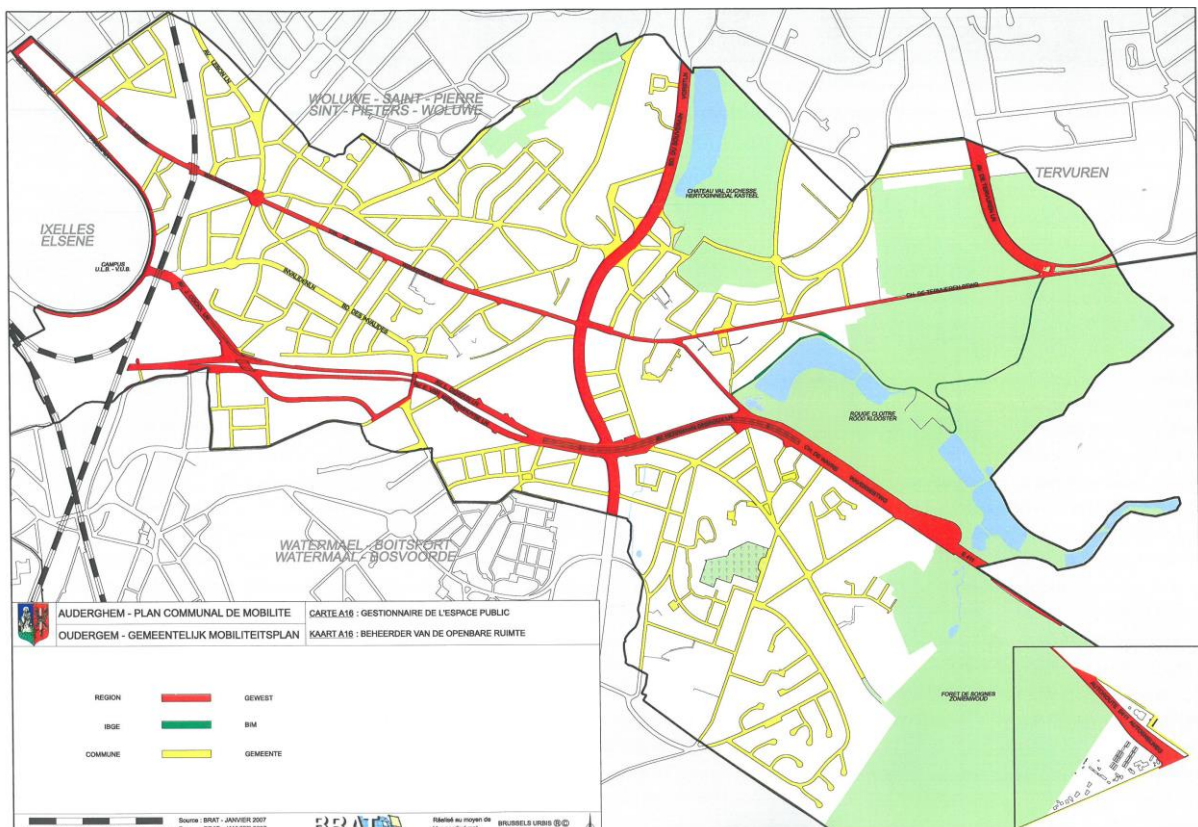
- Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP)
- Bijzonder bestemmingsplan (BBP).
- Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening (BWRO)
- Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV)
- Gemeentelijke bouwverordening
- BruGIS

1.2. Verplaatsing, transport en infrastructuur

A. Context

1. Beschrijving:

De gemeente Oudergem wordt in vier verdeeld door een aantal grote bepalende gewestelijke verkeersaders (met een totale lengte van 16,4 km): het Hermann-Debrouxviaduct en de invalswegen die eronderdoor lopen (J. Cockxlaan, Louis Dehouxlaan, Edmond van Nieuwenhuyselaan, Gustave Demeylaan), en de Vorstlaan. Daarnaast wordt ze doorkruist door drie andere gewestwegen, de Waversesteenweg (de 'historische' steenweg naar Brussel), de Tervurensesteenweg en de Tervurenlaan.

Figuur 9: Beheerder van de openbare ruimte; Bron: GemMP - Fase 1 (2007)

Door haar ligging aan het einde van de E411, op het Hermann-Debrouxviaduct (dat zich uitstrekt over 2,1 kilometer), is Oudergem de tweede invalsweg naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het gevolg is een druk inkomend en uitgaand intergewestelijk pendelverkeer, vooral dan op de grote gewestelijke

verkeersassen van de gemeente, maar evenzeer op de secundaire wegen en zelfs in woonwijken. Daardoor is het ook bijzonder moeilijk parkeren in de gemeente. In 2016 nog werd er tijdens de ochtendspits een telcampagne opgezet door Mobiel Brussel (Richtplan H-D, 2016) om de verkeersdruk te beoordelen (verkeersstroom op uurbasis) op de grote strategische verkeersaders en in de gemeentelijke straten. Daaruit bleek dat er om en bij de 3600 voertuigen het Herrmann-Debrouxviaduct afrijden, waarvan er 2000 de gemeente inrijden ter hoogte van de Triomflaan en nog eens 580 de Vorstlaan nemen. Dat wil dus zeggen dat er elke ochtend meer dan 1000 voertuigen de wijken van Oudergem overspoelen via de Waversesteenweg, de Invalidenlaan en de Beaulieulaan. In omgekeerde richting nemen elke ochtend meer dan 2700 voertuigen het viaduct. Men schat dat, als beide rijrichtingen worden samengeteld, elke dag (tussen 6 u. en 22 u.) gemiddeld 61.000 voertuigen de hoofdstad in- of uitrijden via Oudergem en het Herrmann-Debrouxviaduct (FOD Mobiliteit, 2016).

Oudergem telt twee openbare overstapparkings (zeg maar ontradingsparkings). Ze liggen in de nabijheid van metrostations: parking Delta (350 plaatsen) en de parkeerplaatsen onder het Herrmann-Debrouxviaduct (nog eens 200 plaatsen). Die parkings kunnen echter maar moeilijk beschouwd worden als heuse overstapparkings, omdat ze niet over toegangscontrole beschikken en vaak gebruikt worden door de buurtbewoners of door de mensen die er in de naburige kantoorgebouwen werken.

Merk op dat de parkings aan de gebouwen van de Europese Commissie dienen als overstapparking voor de bedienden die in de Europese wijk werken. De hypermarkt Carrefour van Oudergem, waarvan de parking al gedeeltelijk gebruikt wordt als transitparking, plant trouwens om op een deel van zijn parking een abonneesysteem in te voeren met behulp van slagbomen.

Oudergem is bezaaid met zware openbaarvervoersinfrastructuur, denken we aan de grote stelplaats, en beschikt over een uitgebreid openbaarvervoersaanbod: NMBS-spoorlijnen, Metrolijn 5, vier buslijnen van de MIVB (17, 34, 41, 72), een NOCTIS-buslijn van de MIVB (N09), twee tramlijnen van de MIVB (44, 94), twee buslijnen van de TEC (C en E) en nog eens zeven buslijnen van De Lijn (341, 343, 344, 345, 348, 349, E). Toch wil de gemeente ook een GEN-lijn op het traject van spoorlijn 26, een frequentere verbinding naar de sportterreinen in het Zoniënwoud en de herinvoering van een directe verbinding tussen de Sint-Juliaans- en de Blankedellewijk. Die werd vroeger verzorgd door buslijn 34, maar met de komst van tramlijn 94 verdween ze.

Oudergem is bovendien rijk aan de wat minder gebruikelijke vervoersmiddelen, zoals deelauto's (stations of parkings van VAP, Cambio, ZenCar, Ubeeqo, DriveNow) en deelfietsen (15 Villo-stations, goed voor 332 fietsstandplaatsen in 2016).

Gelet op het toenemende wegverkeer en de verslechtering van de luchtkwaliteit, ziet de gemeente zich genooddaakt de invoering van een duurzaam en zacht mobiliteitsbeleid onder de loop te nemen, via haar Gemeentelijk Mobiliteitsplan (GemMP) en haar Gemeentelijk Parkeeractieplan (GPAP).

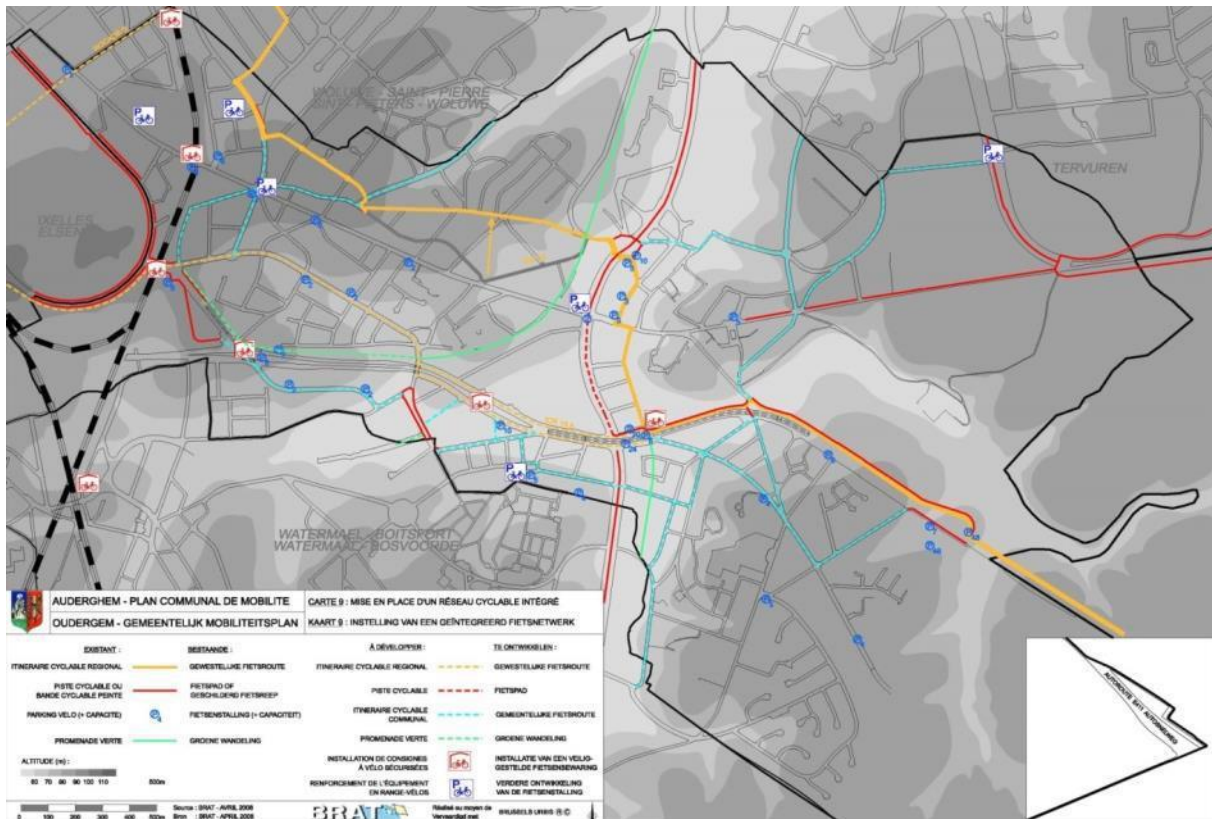
Het gemeentelijk mobiliteitsplan is een prospectief planningsinstrument dat erop gericht is de juiste context te scheppen voor een duurzame gemeentelijke mobiliteit. Het berust op doelstellingen inzake mobiliteit en toegankelijkheid, verkeersveiligheid en leefkwaliteit en plant niet enkel de ingrepen van de Gemeente, maar ook die van de verschillende actoren die ijveren voor een kwaliteitsvol mobiliteitskader in Oudergem (Mobiel Brussel, MIVB, NMBS enz.).

Het gemeentelijk parkeeractieplan (GPAP), dat voortbouwt op het GemMP, streeft ernaar de mobiliteit te verbeteren door een rationeler gebruik van de openbare weg, door minder de kaart te trekken van parkeermogelijkheid en andere functies meer kansen te geven, en door de parkeersituatie te

vereenvoudigen (beheer van overtredingen, problemen met leveringen, alternatieven voor het individueel gemotoriseerd vervoer).

De acties die opgenomen zijn in het gemeentelijk parkeeractieplan, moeten toelaten om de doelstelling te halen om 592 niet-gereguleerde en niet-gereserveerde parkeerplaatsen een nieuwe bestemming te geven, in overeenstemming met het gewestelijk parkeerbeleidsplan.

Met de promenade over de oude spoorwegbedding en de vele fietspaden langs de gewestelijke verkeersaders - het gewestelijk fietsroutenet (GFR) - biedt Oudergem eveneens heel wat kilometers fietsweg.

Figuur 10: Uitbouw van een geïntegreerd fietsroutenet; Bron: GemMP - Fase 2 (2008)

In het kader van haar GemMP wil de gemeente vanaf nu een netwerk van gemeentelijke fietsroutes uitbouwen dat, in overleg met het Gewest en de naburige gemeenten, mooi zou opgaan in het gewestelijk fietsroutenet (GFR) en de situatie voor fietsers en voetgangers op haar grondgebied sterk zou verbeteren (wegmarkeringen, renovatie van de trottoirs, veiligere oversteekplaatsen, heraanleg van bepaalde kruispunten enz.).

Dit nieuwe gemeentelijke fietsroutenet past overigens mooi in het Europese BYPAD-plan (*Bicycle Policy Audit*). Het plan is geënt op het onderzoek naar fietsinrichtingen dat Pro Vélo in 2002 deed en op verschillende terreinanalyses uitgevoerd in samenwerking met de betrokken spelers (Pro Vélo, GRACQ, TIMENCO).

Het plan zou eind 2016, begin 2017 goedgekeurd moeten zijn.

B. Acties en projecten

Acties:

Er worden heel wat inspanningen geleverd om een zachte en veilige mobiliteitscontext te scheppen in de gemeente:

- Onderhandelingen met de gewestelijke overheden om *de belangen van de gemeente en haar inwoners te verdedigen*;
- *Renovatie van trottoirs en wegen*, met speciale veiligheidsinrichtingen die bevorderlijk zijn voor de zachte mobiliteit;
- *Auto- en fietsdeelstations*:
 - Cambio: 2 bestaande stations (Hankar en Herrmann-Debroux); 2 nieuwe stations gepland (Invaliden en Charlent);
 - ZenCar: 1 station (parking hypermarkt Carrefour);
 - Villo: 15 stations in dienst, goed voor 322 plaatsen;
- *6 fietscompressoren* in de openbare ruimte;
- *Parkeerplaatsen voor personen met beperkte mobiliteit* (144 PBM-plaatsen);
- *Plaatsing van beveiligde fietslockers*: 17 fietsboxen met 5 plaatsen (9 in 2015 en 8 in 2016);
- *Uitbreiding van het aantal openbare fietsenstallingen*;
- *Activiteiten, animatie en sensibilisering rond zachte mobiliteit*:
 - Autoloze zondag;
 - Graveerdienst voor fietsers;
 - Workshops fietsherstel en -onderhoud;
- *Veiligheidspreventie voor voetgangers en andere weggebruikers*:
 - Preventieacties rond voetgangersveiligheid in de buurt van de scholen;
 - Deelname aan de gewestelijke campagnes rond verkeersveiligheid (zone 30, dragen van de veiligheidsgordel, Bob enz.);
 - Controle op en strijd tegen verkeersovertredingen.

Projecten:

Bepaalde infrastructuurprojecten kunnen aanzienlijke gevolgen hebben op de stedelijke mobiliteit en nopen dan ook tot gerichte aanpassingen.

- *Voor de plaatsing van slagbomen en de invoering van toegangscontrole* op de overstapparking van hypermarkt Carrefour moet een milieueffectenstudie worden gedaan.
- *De verstedelijking van de Delta-site, met de komst van een ziekenhuis en de aanleg van een gemengde wijk, vraagt om een ingrijpende aanpassing* aan de nieuwe verkeerssituatie die zal ontstaan door deze nieuwe infrastructuur. De Triomflaan wordt in 2017 heraangelegd, gelet op de komst van het ziekenhuis, en er komt een nieuwe verbindingsweg tussen het einde van E411 en de parking op de site.
- Het *richtplan van aanleg voor Herrmann-Debroux* moet de heraanleg van de as Delta - Triomf - Beaulieu onder de loep nemen, en bij uitbreiding de toegang tot de stad, ervan uitgaande dat het Herrmann-Debrouxviaduct mogelijk wordt afgebroken om de druk van het autoverkeer te temperen na de ingebruikname van de nieuwe GEN-lijn.

C. Spelers

- *Mobiel Brussel*
- *Leefmilieu Brussel*
- *Parking.brussels*
- *Openbaarvervoersmaatschappijen:*
 - *MIVB*
 - *NMBS*
 - *DE LIJN*
 - *TEC*
- *Autodeelbedrijven:*
 - *VILLO*
 - *Voiture à Partager (VAP)*
 - *CAMBIO*
 - *BLABLACAR*
 - *ZENCAR*
 - *DRIVENOW*
 - *UBEEQO*
- *Verenigingen:*
 - *PROVELO*
 - *GRACQ*
 - *Fiestsersbond*

D. Bronnen

- Presentatie tijdens overlegronde 1 over het richtplan Herrmann-Debroux van 24/06/2016 - Brussel Mobiliteit
- Verkeersinventaris 2009 - FOD Financiën Mobiliteit (2016)
- Gemeentelijk Mobiliteitsplan (GMP)
- Gemeentelijk Parkeeractieplan (GPAP)
- Bijkomende reglementering voor de wegpolicie op gemeentewegen
- Plan Iris II
- Gewestelijk Parkeerbeleidsplan (GPBP)
- Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP)
- Ontwerp van Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO)
- Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE)
- Gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (GLKEP)
- Ordonnantie betreffende de milieuvergunning
- BYPAD (project lopend)
- Gewestelijk Mobiliteitsplan (project lopend)
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

PIJLER 2. LEEFMILIEU & HULPBRONNENBEHEER

2.1. Natuurlijke gebieden en biodiversiteit

A. Context

Het grondgebied van de gemeente Oudergem strekt zich deels uit over het Zoniënwoud en beschikt bovendien over talloze groene ruimtes (zie lijst in **bijlage 3**) en over een welontwikkeld ecologisch netwerk (groen en blauw netwerk). Het Zoniënwoud even buiten beschouwing gelaten, vinden we er de volgende groene ruimten: de promenade over de bedding van de oude spoorlijn Brussel-Tervuren en een deel van het Woluwepark, het domein van Hertoginnendal, het Bergojepark, het Rood-Klooster, de botanische tuin van Jean Massart, het Senypark, het Tenreukenpark, het Koninklijke-Jachtpark, het Paradijsvogelpark, het park van de Residentie Koningin Fabiola en het Charlentpark.

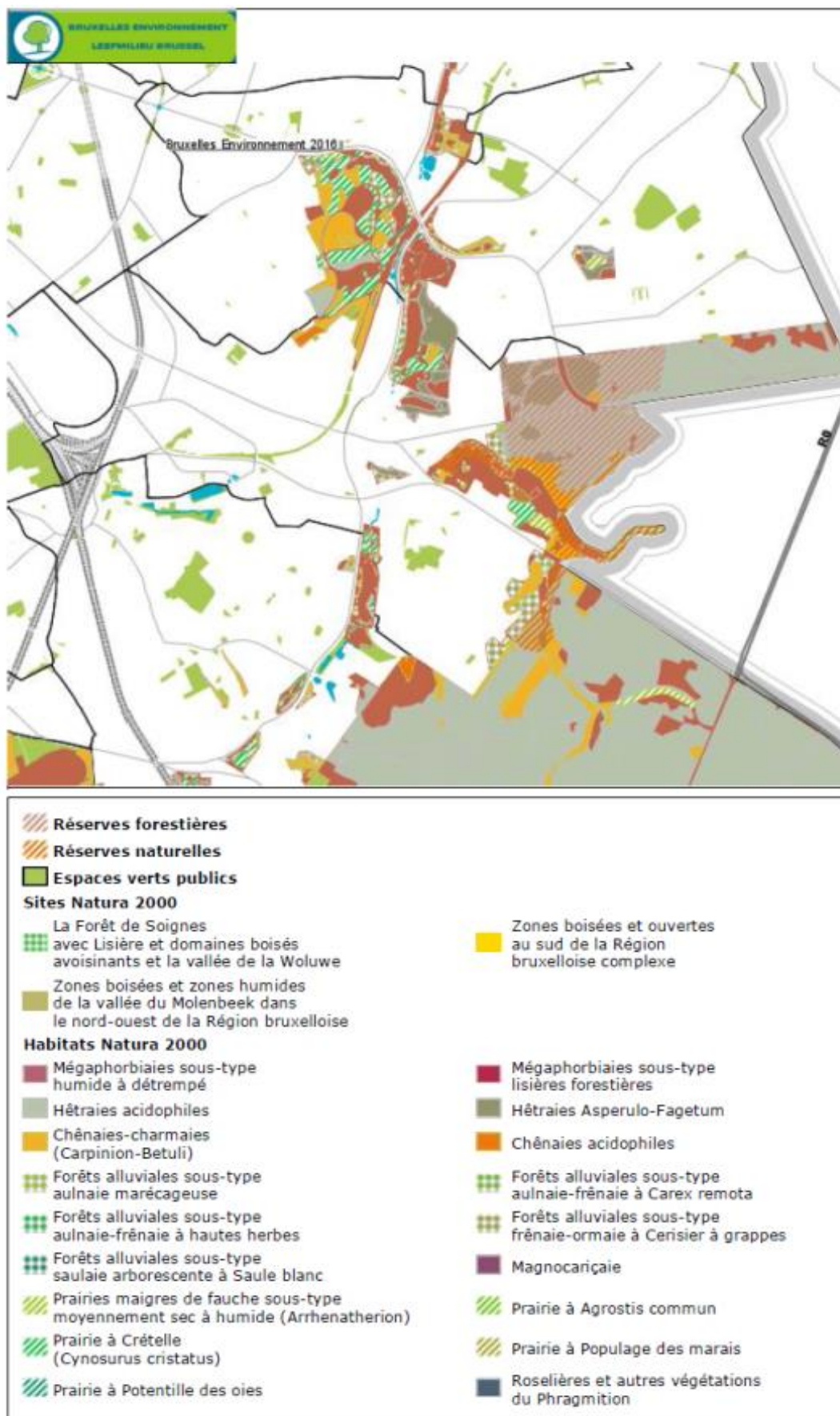
Die groene ruimtes zijn weliswaar niet heel evenwichtig verdeeld over het grondgebied. Vooral het oosten van de gemeente is vrij groen (Rood-Klooster, Zoniënwoud, Hertoginnendal enz.), terwijl het westen en het noordwesten van het grondgebied het met heel wat minder groen moeten stellen, met uitzondering van de groene buffer gevormd door de promenade over de bedding van de oude spoorlijn Brussel-Tervuren.

Figuur 11: Groene ruimten; Bron: Leefmilieu Brussel (2016)

De verschillende groene ruimten zijn een toevluchtsoord voor heel wat dier- en plantensoorten. De biodiversiteit is er dan ook hoog.

Alle groene ruimten van de gemeente, met uitzondering van de promenade over de oude spoorlijn en de parken Koninklijke Jacht, Charlent, Residentie Koningin Fabiola en Paradijsvogels, zijn Natura 2000-gebied (het Europese netwerk van natuurlijke en halfnatuurlijke gebieden die waardevol zijn voor zowel de fauna als de flora die er leeft).

Figuur 12: Natura 2000-gebieden en -sites; Bron: Leefmilieu Brussel (2016)

Sommige van die gebieden worden echter gekaapt door invasieve exoten, die een gesel kunnen zijn voor de lokale inheemse soorten. Zo werden de grote Canadese gans en de Nijlgans al op verschillende plaatsen op het grondgebied gespot, vooral dan in het Rood-Kloosterpark en aan het gemeentelijk stadion. En tussen het Seny- en het Tenreukenpark nestelt een kolonie halsbandparkieten. Verder zijn er ook een aantal uitheemse invasieve plantensoorten, denken we aan de Japanse duizendknoop, te vinden op het gemeentelijk grondgebied.

De meeste groene ruimten worden beheerd door Leefmilieu Brussel (ca. 44 ha), dat ervoor kiest dat op een gedifferentieerde manier te doen, zodat de verschillende functies van deze ruimten in harmonie naast elkaar kunnen bestaan: maatschappelijk, recreatief, educatief, landschappelijk en ecologisch. Daarnaast worden ook allerlei voetgangers- en fietswegen aangelegd waar men opteert voor een ecologisch beheer.

Op gewestelijk beleidsvlak werd in 2016 het Natuurplan goedgekeurd, dat voortvloeit uit de ordonnantie betreffende het natuurbehoud. Het plan streeft ernaar de Brusselse beleidsmakers en de Brusselaars in het algemeen sterker bewust te maken voor biodiversiteit en instandhouding en ontwikkeling van de natuur.

Het Gewestelijk programma voor de reductie van pesticiden, een verlengstuk van de Ordonnantie betreffende een pesticidegebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling, wil overigens het gebruik van gewasbestrijdingsmiddelen, zowel door beheerders van de openbare ruimte als door particulieren, sterk terugdringen.

B. Acties en projecten

Er worden heel wat acties op poten gezet om de biodiversiteit in stand te houden en te promoten:

- *Gedifferentieerd en ecologisch beheer van de groene ruimten, aanplanting van inheemse soorten;*
- *Ecologische en pedagogische tuin op het Govaertplein* beheerd door L'Autre Ecole;
- *Botanische en experimentele tuin Jean Massart;*
- *Steun van de gemeente aan burgerinitiatieven en aan de duurzame wijken* (zie lijst in **bijlage 4**);
- *Projectoproep 'Vooruit met de wijk'* van Leefmilieu Brussel;
- *Projectoproep 'Groene Wijken'* van Inter-Environnement Bruxelles;
- *Project rond ecologische vijvers* in basisschool Blankedelle;
- *Project rond groene paden* in kleuterschool Saint-Hubert
- *Bubble*: netwerk van milieuactieve Brusselse scholen;
- *Project rond bestrijding van invasieve uitheemse soorten*, in het bijzonder de grote Canadese gans;
- *Bewustmakingsacties voor het grote publiek:*
 - Jaarlijkse wedstrijd 'Oudergem in de bloemen' voor particulieren: deze wedstrijd bestaat al sinds 1981, in 2016 namen er een 60-tal mensen aan deel;
 - Stimuleren van de aanplanting van laanbomen;
 - Promotie van de biologische strijd tegen ongedierte: uitdelen van doosjes met lieveheersbeestjes om de strijd aan te gaan met blad- en cochenilleluizen (ongeveer 70 doosjes uitgedeeld in 2016);
 - Film- en debatsessies (Woud in de stad, Bruxelles Sauvage, En quête de sens...);
 - Rood-Klooster
 - Rood-Klooster feest;

- Europese nacht van de vleermuis;
- Nacht van de duisternis;
- Animaties van vzw Cheval et forêt: promotie voor het moderne gebruik van trekpaarden, opgebouwd rond 4 pijlers (diensten bv.: vuilnis ophalen; pedagogisch bv.: animaties op school; maatschappelijk bv.: integratie van mensen met een handicap; en toeristisch bv.: wandelingen)
- Bewustmakingsworkshops rond natuur door de vzw Le Jardin des Moines;
- *Geleide themabezoeken van Pro Vélo, de Coördinatie Zenne enz.*

C. Spelers

- *Leefmilieu Brussel*
- *Duurzame wijken en burgerinitiatieven*
- *Verenigingen:*
 - *Cheval et forêt*
 - *Jardin des Moines*
 - *Les amis de la forêt de Soignes*
 - *Pro Vélo*
 - *Coördinatie Zenne*
 - *Natagora*

D. Bronnen

- Ordonnantie betreffende het natuurbehoud
- Gewestelijk natuurplan
- Ordonnantie betreffende een pesticidegebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling
- Programma voor de reductie van pesticiden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Leefmilieu Brussel - Kartering
- BruGIS
- BrusselsGarden

2.3. Water

A. Context

De gemeente Oudergem kan rekenen op een goed ontwikkeld hydrografisch netwerk, in het bijzonder met dank aan de Woluwe die het grondgebied doorkruist, maar ook dankzij de Roodkloosterbeek, de Sluipdelle en de Drie-Fonteinenvallei.

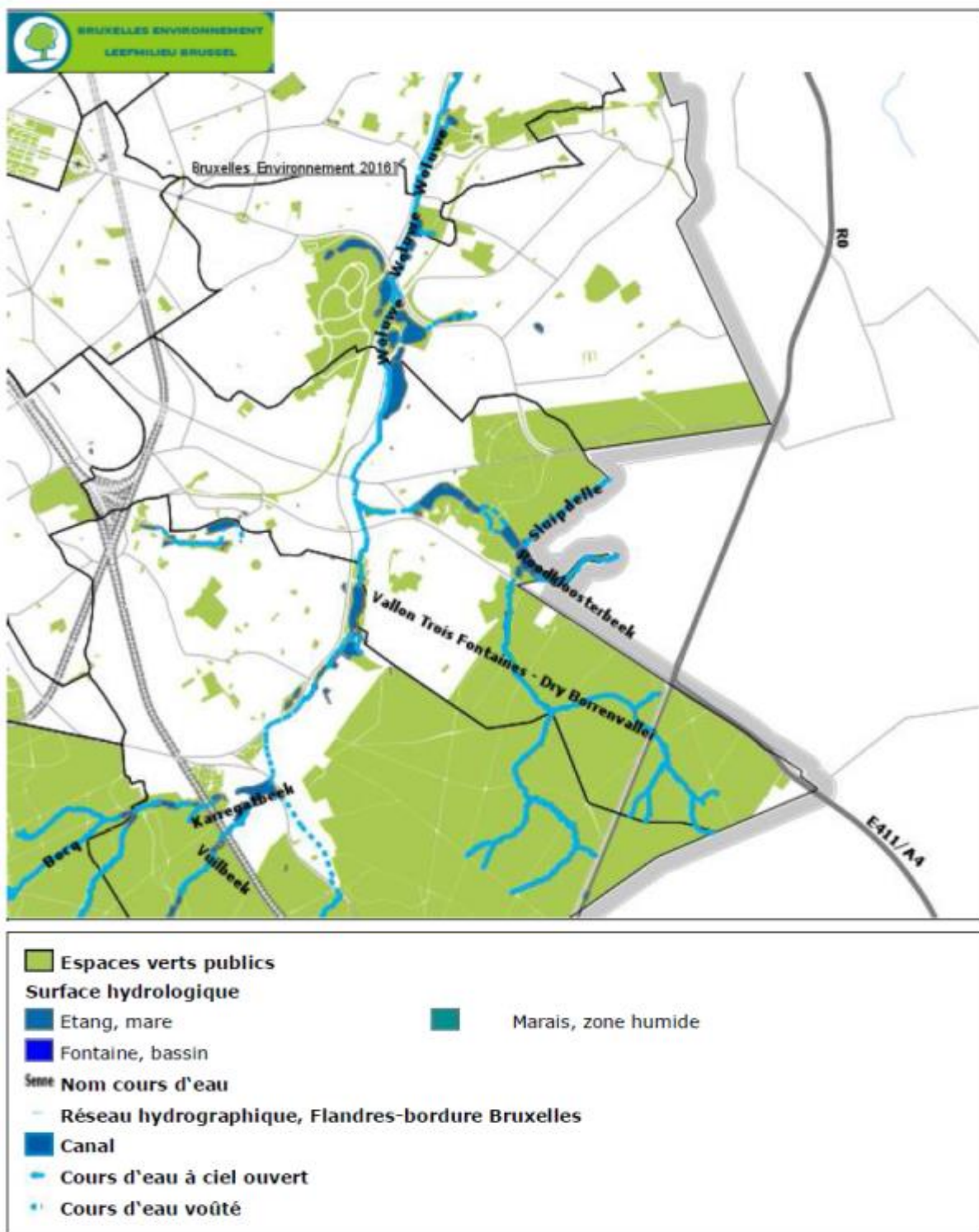
De Woluwe ontspringt in Watermaal-Bosvoorde, midden in het Zoniënwoud, en doorkruist langs een reeks vijvers verschillende gemeenten, alvorens in Mechelen uit te monden in de Zenne.

Deze rivier is sterk ingedamd en is een afwisseling van bovengrondse en overwelfde delen, waar hij is uitgebreid met afvalwatercollectoren.

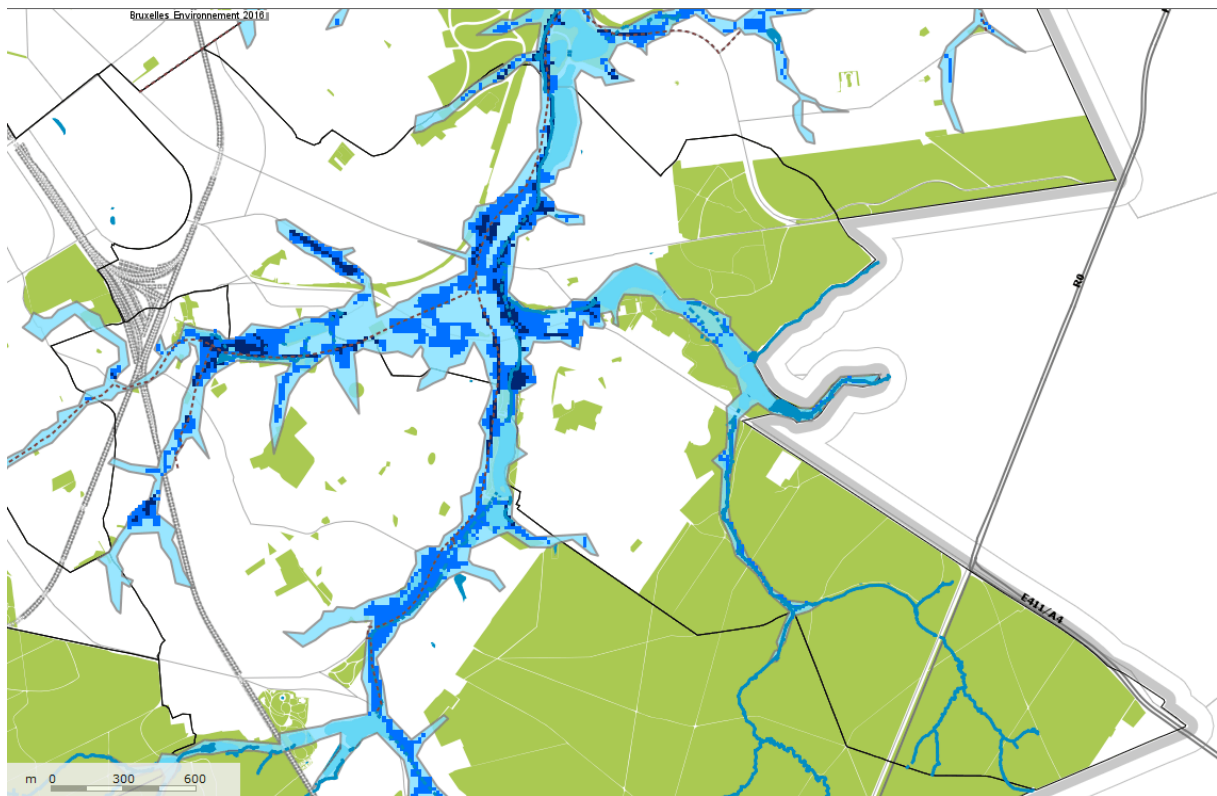
De Woluwe maakt deel uit van het Natura 2000-netwerk, het Europees netwerk van beschermde gebieden, en vertoont een vrij goede en stabiele waterkwaliteit. De aanwezigheid van PAK's (polycyclische aromatische koolwaterstoffen) even niet te nauw genomen, is de fysisch-chemische en chemische kwaliteit van het water degelijk. De ecologische kwaliteit van de Woluwe daarentegen is jammer genoeg pover, gezien het lage visbestand, maar ook door de aanwezigheid van invasieve exoten, denken we aan de Amerikaanse rivierkreeft.

Overstromingen komen van nature vaker voor in dalen. De Woluwevallei is een van de 5 Brusselse valleien die regelmatig getroffen wordt door dit natuurverschijnsel.

Het gewestelijk ontwerpplan voor waterbeheer 2016-2021, dat voortkomt uit de kaderordonnantie Water, zet de maatregelen uiteen die nodig zijn voor een goede kwalitatieve en kwantitatieve staat van oppervlakte- en grondwaterlichamen en voor een betere aanpak van de overstromingsrisico's.

Figuur 13: Kaart van het hydrografisch netwerk; Bron: Leefmilieu Brussel (2016)

Figuur 14: Kaart van de overstromingsrisico's en de openbare groene ruimten - Lichtblauw: laag risico, Blauw: gemiddeld risico, Donkerblauw: hoog risico, Groen: openbare groene ruimten; Bron: Leefmilieu Brussel (2016)

B. Acties en projecten

- *Coördinatieplatform voor overstromingsbestrijding:*
 - Werkgroep 'Woluwe', die verschillende stakeholders verenigt (Leefmilieu Brussel, Mobiel Brussel, HYDROBRU, BMWB, VIVAQUA, de gemeenten Oudergem, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe);
 - Werkgroep 'Oudergem', bestaande uit de wijkverantwoordelijken van de gemeentelijke wijken die het vaakst getroffen worden door overstromingen.
- *Stormbekkens in de Woluwevallei:*
 - Stormbekkens van de Watermaalbeek van 33.000 m³ functioneel volume (Herdersstaflaan in Oudergem);
 - Stormbekkens van 700 m³ functioneel volume op het terrein van hypermarkt Carrefour (Vorstlaan in Oudergem);
 - Twee stormbekkens in aanleg langs de Watermaalbeek met een capaciteit van elk 4000 m³ (Begoniastraat / Bien-Fairestraat in Watermaal-Bosvoorde);
 - Plannen voor een stormbekken langs de Woluwe met een functionele capaciteit tot 70.000 m³ (Woluwelaan in Sint-Lambrechts-Woluwe)
 - Plannen voor een stormbekken langs de Woluwe van 6.000 m³ (begin 2018 - Tenreuken in Watermaal-Bosvoorde)

- *Herstel van het hydrografisch netwerk:*
 - Rood-Klooster: ruiming en heraanleg van de oevers van vijver nr. 4 (4000 m³), zodat het originele landschap grotendeels in ere is hersteld, ruiming van de rivierkoker onder de abdij en renovatie van waterinfrastructuur.
 - Sanering en heraanleg van de Blankedellevijver (nabij het Leonardkruispunt): ruiming en storting van het slib uit te vijver, met een dubbel opzet: zijn rol als stormbekken in ere herstellen en, gezien het risico op verontreiniging door de Rood-Kloostervallei, afvoer van alle zware metalen buiten het terrein.
 - Regenwateropvang in de Tenreukenvijvers - capaciteitsverhoging met 3200 m³
- *Overstromingsbegeleiding en gemeentepremies:*
 - Toekenning van premies (€ 125) voor de audit van werkzaamheden om gebouwen overstromingsveilig te maken. De premies gelden voor fase 1 van de audit door de intercommunale Hydrobru of Vivaqua (analyse van de specifieke situatie van het gebouw, opmaak en overhandiging van een bezoekverslag dat een erkende aannemer als uitgangspunt kan gebruiken om een prijsvoorstel in te dienen).
 - In 2013 werden er zo'n 157 brieven verstuurd naar burgers die tussen 2005 en 2013 te maken kregen met overstromingsproblemen, om hen de expertise van de begeleidingsdienst overstromingen aan te bieden (fase 1). Slechts 5 burgers schreven zich in voor deze fase, en voor fase 2 waren er zelfs geen gegadigden.
- *Stedenbouwkundige vergunning:*
 - De Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV - Titel I - Artikel 16) legt op dat alle niet-toegankelijke daken met een oppervlakte van meer dan 100 m² ingericht moeten worden als groendak, dat een regenput moet worden voorzien van minstens 33 liter per m² dakoppervlak en dat bij nieuwbouwprojecten minstens 50 % van de oppervlakte doorlaatbaar moet blijven.
 - De maatregelen van de stedenbouwkundige dienst van de gemeente zijn nog strenger: grote gebouwen moeten een gescheiden wateropvangnet hebben, regenwater moet kunnen infiltreren in de bodem of worden geloosd in waterlopen, en er moet een bufferbekken voorzien worden met een equivalent volume van 50 l per m² ondoorlatende oppervlakte op het perceel.
 - Bij de grote verkavelingsprojecten in de Woluwevallei is een gescheiden wateropvangnet verplicht. Het zuiver water - regenwater moet daar geloosd worden in de Woluwe.
 - Project voor controle en validering van stormbekkens op privédomein voorafgaand aan de ingebruikname van het gebouw.

C. Spelers

- *Leefmilieu Brussel*
- *HydroBru*
- *Vivaqua*
- *Brusselse Maatschappij voor Waterbeheer (BMWB)*
- *Leden van de werkgroepen Woluwe en Oudergem*

D. Bronnen

- Kaderordonnantie Water
- Gewestelijk ontwerpplan voor waterbeheer

- Gemeentelijke verordening betreffende de toekenning van aanmoedigingspremies voor audits naar de overstromingsveiligheid van gebouwen

2.2. Energie

A. Context

In 2011 was de residentiële en woningsector de grootste energieverbruiker van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met 37 % van het totale verbruik, gevolgd door de tertiaire sector (33 %) en de transportsector (26 %).

Tussen 1990 en 2011 is het Brusselse energieverbruik zo gedaald met 2 %, vooral in de hand gewerkt door het lagere energieverbruik in de industrie (- 37 %) en de woningsector (- 10 %), dat terwijl de tertiaire sector en de transportsector wel meer zijn gaan verbruiken (beide 6 % meer). Oudergem heeft meer dan 16.500 woningen op haar grondgebied (BISA-cijfers uit 2015).

In 2008 nam de gemeente een studie bureau in de arm voor de opmaak van een koolstofbalans, om de situatie op het grondgebied inzake de uitstoot van broeikasgassen te evalueren en na te gaan welke sectoren bijdragen tot die uitstoot. Doel was om die uitstoot te temperen en zelfs terug te dringen, aan de hand van een pakket reductiemaatregelen.

Uitstoot van broeikasgassen in Oudergem in 2008:

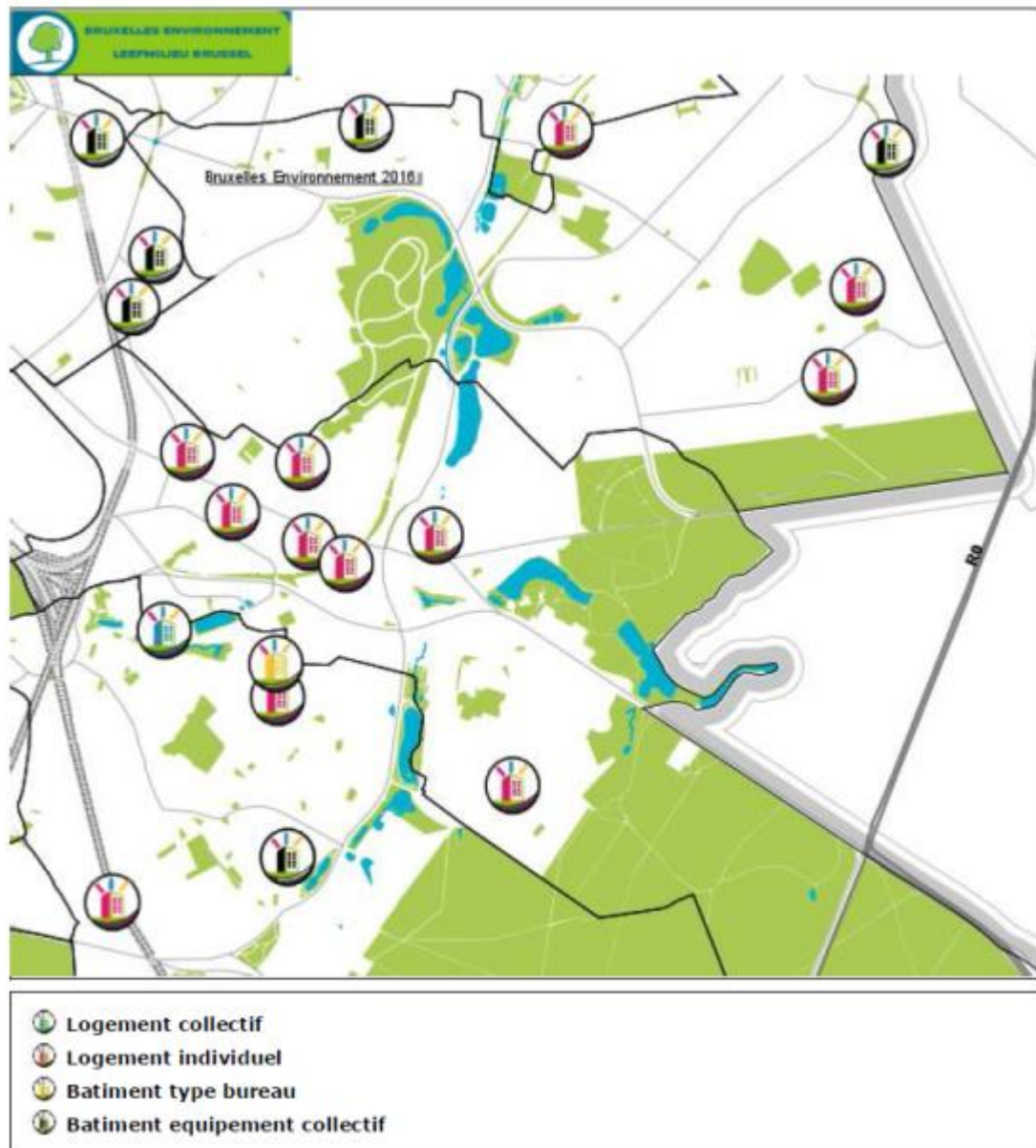
	Residentieel	Tertiair	Transport	Ton
CO ₂	85 258,1	48 372,7	29 384,9	163 015,7
CO	89,3	13,6	225,5	328,4
NO ₂	76,8	52,8	140,0	269,6
SO ₂	54,4	31,9	4,2	90,5
CH ₄	8,8	2,1	2,3	13,2
N ₂ O	5,6	1,9	3,0	10,5
TOTAAL	85 493	48 475	29 759,9	163 727,9

De resultaten van het onderzoek toonden aan dat het gros van de broeikasgasemissies toe te schrijven was aan de residentiële sector. Die sector is goed voor 52 % van de CO₂-uitstoot (verwarming (70 %), warmwaterproductie (13 %) en huishoudelektro (21 %)), gevolgd door de tertiaire sector (30 %) en de transportsector (18 %). De tertiaire sector omvat kantoorgebouwen, de horeca (restaurants en cafés), supermarkten, handelszaken, scholen, rust- en verzorgingstehuizen en sportcomplexen. Supermarkten, horeca en kantoren nemen samen 85 % van de uitstoot van de tertiaire sector voor hun rekening.

Om de huidige energieuitdaging te halen, vaardigde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onder meer een ordonnantie uit betreffende de energieprestaties en het binnenklimaat van gebouwen, dat erop gericht is het primaire energieverbruik en de CO₂-uitstoot uit de exploitatie van gebouwen terug te dringen, zonder dat de gebruikers en bewoners aan comfort moeten inboeten. De regelgevende maatregelen uit de EPB-ordonnantie (energieprestatie van gebouwen) zijn opgesplitst in een aantal rubrieken: technische installaties, werken en certificatie.

Daarnaast ondersteunt de Gewestregering ook duurzame bouwprojecten, zogeheten voorbeeldgebouwen. Een voorbeeldgebouw moet voldoen aan een reeks eisen inzake energie, ecoconstructie, rentabiliteit en reproduceerbaarheid, architecturale kwaliteit en zichtbaarheid. Oudergem is op dit moment 7 voorbeeldgebouwen rijk, die allemaal onder de categorie 'individuele woning' vallen.

Het lokale politiecommissariaat 'Tritomas' voor de zone Oudergem-Watermaal-Bosvoorde, dat in Watermaal-Bosvoorde ligt, maar er is gekomen op initiatief van het Oudergemse gemeentebestuur en ook medegefinancierd wordt door de gemeente, werd in 2012 trouwens uitgeroepen tot voorbeeldgebouw. Zo is het het eerste lage-energiecommissariaat van België.

Figuur 15: voorbeeldgebouwen (bron: Leefmilieu Brussel).

Wat de productie van hernieuwbare energie betreft, is Oudergem de eerste Brusselse gemeente met een zonne-energiepark. Sinds 2013 haalt de gemeente immers energie uit enkele honderden fotovoltaïsche panelen (896 in totaal), geïnstalleerd op de daken van drie gemeentebouwen (zie **pijler 5.3.** voor meer details). En het Gymnasium is bezaaid met 80 m² zonnepanelen, die voldoende

energie leveren om het sportcomplex van sanitair warm water te voorzien. En dan is er nog de warmtekrachtkoppelingsinstallatie op plantaardige olie in het gemeentehuis.

B. Acties en projecten

- *Energieworkshops*: Gratis opleidingen om te leren hoe je energie bespaart (3 sessies in 2016);
- *Energiecel van het OCMW*: Bewustmakingsanimaties met slimme tips om de energiefactuur te verlagen (2 x / jaar) - begeleiding van mensen die moeite hebben om hun energiefactuur te betalen (preventie en sensibilisering, budgetbegeleiding en maatschappelijke hulp);
- *Gemeentelijk lichtplan* (2015): Project om de verlichting van de gemeentelijke wegen geleidelijk te harmoniseren door lichtsferen te scheppen eigen aan de verschillende wijken en door het Oudergemse erfgoed extra in de schijnwerpers te zetten;
- *Projectoproepen BATEX* (2007-2013) en *Be.Exemplary*;
- *Energiepremies* van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- *Facilitator Duurzame Gebouwen* van Leefmilieu Brussel;
- *Gids Duurzame Gebouwen* van Leefmilieu Brussel;
- *Stadswinkel*: informatieloket, opleidingen, workshops en conferenties;
- *Energiehuis*: gratis advies van specialisten om particulieren te helpen hun energieverbruik te verminderen.

C. Spelers

- *Leefmilieu Brussel*
- *Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) van Oudergem*
- *Energiehuis*
- *Stadswinkel*

D. Bronnen

- EPB-ordonnantie
- Leefmilieu Brussel
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)
- Koolstofplan van de gemeente Oudergem (2008)

2.4. Voeding

A. Context

De gewestelijke strategie 'Good Food' wil mensen ertoe aanzetten hun voedingsgewoonten om te gooien (gezonder eten, minder dierlijke eiwitten en suiker consumeren enz.), het gebruik van verse, lokale en seizoensproducten uit de biologische landbouw en/of de eerlijke handel aanmoedigen, en de druk op het milieu door voeding (verspilling, verpakkingsafval enz.) beperken.

Het thema 'duurzame voeding' binnen de gemeente betreft zowel de tuinbouwproductie (samentuinen en eigen moestuinen) als het promoten van korte en lokale ketens of duurzame voeding in de scholen (zowel gemeente- als privéscholen).

B. Acties en projecten

- *Scholen en kinderdagverblijven:*
 - Invoering van milieubepalingen voor schoolmaaltijden in de gemeentescholen en -kribbes (minstens 1 lokaal product, seizoensgebonden of fairtrade, per week);
 - Aanleg van didactische moestuinen en een educatief kippenhok;
 - Bubble: netwerk van milieuactieve Brusselse scholen.
- *Steun aan duurzame wijken (zie lijst in **bijlage 5**) en burgerinitiatieven:*
 - De Jardin des Villageois (Waversesteenweg / Dorpelingenstraat - gemeentelijke grond) heeft een samentuin, een gemeenschapscompost en een kippenhok;
 - De Pinoy-wijk (Herdersstaflaan - gemeentelijke grond) herbergt een samentuin en een collectief compost.
 - De Transvert (Hagedoornpad - gemeentelijke grond) heeft een samentuin;
 - De Jardins de la Vignette (Kleine Wijngaardstraat - privéterrein) hebben een samentuin en -compost, een kippenhok en een buurderij;
 - Het Paradijsvogelpark (Paradijsvogelstraat - gemeentelijke grond) telt een aantal individuele moestuinen;
 - Het Groene Paradijs (Rood-Klooster - gewestelijk grondgebied) herbergt een aantal gezinsmoestuinen;
 - Samentuin in het Senypark (Charles Lemairestraat - gewestelijk grondgebied);
 - Moestuinmeesters: Brussels netwerk van mensen opgeleid door de vzw Zonnebloem om de stadslandbouw te promoten;
- *Promotie van duurzame voeding:*
 - Weekmarkten (Sint-Juliaan en Idiers):
 - Brussels Food Festival: Markt met bio- en/of lokale producenten, Food Market (eetmarkt), workshops en conferenties om gezonde en kwaliteitsvolle voeding te promoten (tweejaarlijks evenement).
 - Boeren en Buren! (Rood-Klooster en Vrijwilligerslaan 19) staat in voor de verdeling van verse en lokale producten uit de biologische of niet-intensieve landbouw. Je vindt er fruit en groenten, vlees, zuivel, honing, confituren enz. Het collectief telt inmiddels al meer dan 1000 leden.
 - Färm (Waversesteenweg 1080): een biowinkel met als doel om efficiënte, fijne en eerlijke coöperaties op te zetten.

- GASAPero (Watermaalse Steenweg 78): solidaire aankoopgroep voor artisanale landbouw (SAGAL, of GASAP in het Frans), ter ondersteuning van lokale telers en producenten die werken volgens milieuvriendelijke en traditionele methodes.
- Jardin des Moines (Le Relais Forestier in Rood-Klooster): ontdekken van de keuken met wilde planten, bloemen en vergeten groenten;
- Oxfam-ontbijten met fairtrade-producten, voor gemeenteburgers en -bedienden;
- Week "t Groeit in de Stad": bezoek aan moestuinen en composten, allerlei animaties, informatiestands enz.
- *De strijd tegen voedselverspilling:*
 - Centrum voor voedselbedeling van Blankedelle: ophaling en verdeling van levensmiddelen en onverkochte voedingswaren van een aantal Oudergemse handelaars door de Voedselbank, via het centrum voor voedselbedeling (Centre de Distribution de Vivres) van Blankedelle, in nauwe samenwerking met de hulpcentra van de parochies, het OCMW van Oudergem en Watermaal-Bosvoorde en het Rode Kruis;
 - Milieuvergunning: opleggen van specifieke exploitatievoorwaarden voor grootwarenhuizen (detailhandelszaken groter dan 1000 m²), om ze te verplichten hun afgeschreven voedingswaren te bezorgen aan liefdadigheidsinstellingen;
 - Mobiele appelpers AppelPom beschikbaar voor het grote publiek, om appels uit tuinen en boomgaarden op te waarderen tot natuurlijk vruchtensap (in 2014 werd zo 1677 liter appelsap gemaakt);
 - Appeloogst in de Appelbloesemgaarde door de wijkbewoners.

C. Spelers

- *Leefmilieu Brussel*
- *Bubble-netwerk*
- *Färm*
- *Netwerk van Moestuinmeesters*
- Verenigingen:
 - *Centrum voor voedselbedeling van Blankedelle*
 - *Man Natura*
 - *De buurderijen van Oudergem en Rood-Klooster*
 - *Vzw Le Jardin des Moines*
 - *Vzw Zonnebloem*
 - *Oxfam*

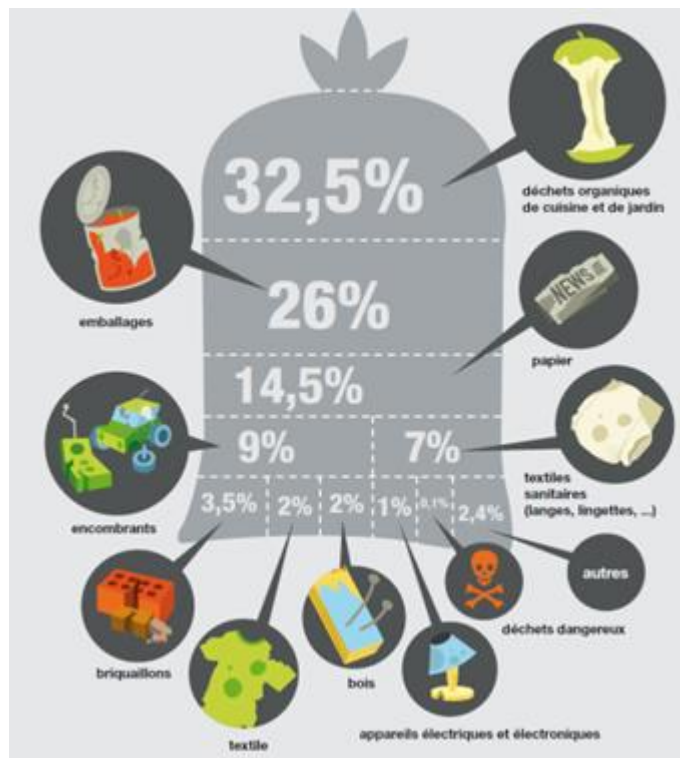
D. Bronnen

- Gewestelijke Good Food-strategie;
- Leefmilieu Brussel: Gids van de Brusselse Moesten- en Compostmeesters

2.5. Afval

A. Context

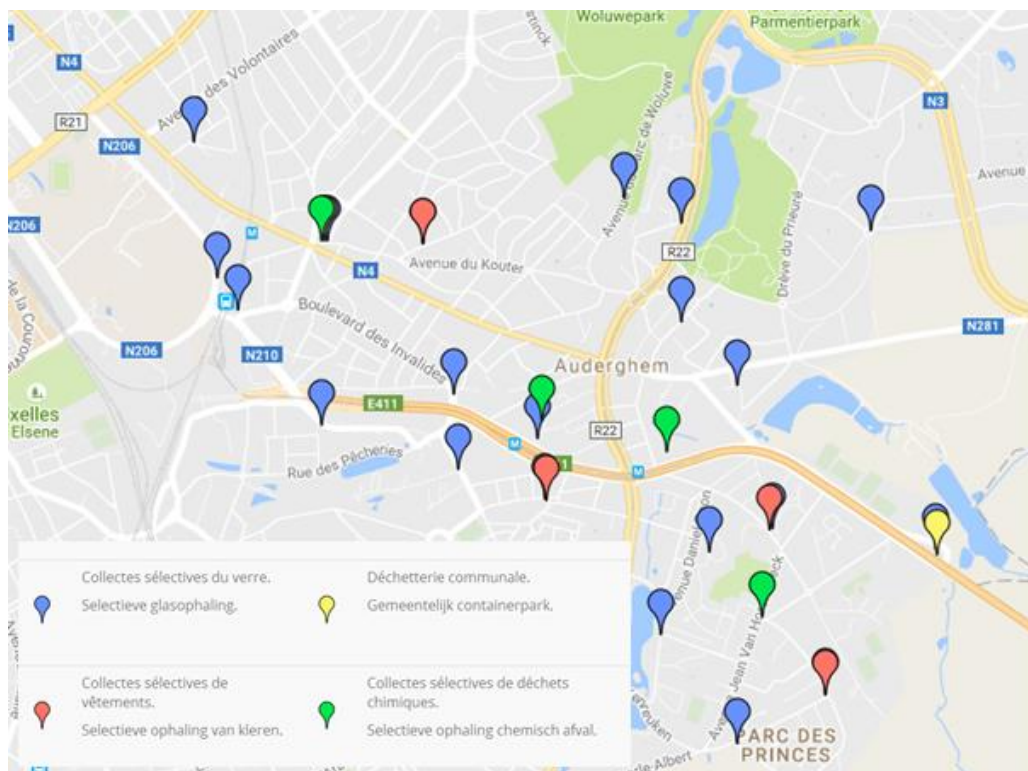
Een Brusselaar produceert gemiddeld 439 kg huishoudelijk en gelijkgesteld afval per jaar. Het gaat dan om het ongesorteerde en gesorteerde afval van de Brusselse gezinnen, en eveneens om afval uit bedrijfsactiviteiten, maar van dezelfde aard als huishoudelijk afval. Als we al het Brusselse afval in beschouwing nemen, met uitzondering van bouw- en sloopafval en het veegslib van de straten, dan komt het percentage selectieve ophalingen uit op 35 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In het Waalse Gewest is dat 58 %, in Vlaanderen 66 % (BISA, 2014).

Figuur 16: Inhoud van de vuilniszak voor huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (bron: Leefmilieu Brussel)

Als het om afvalbeheer gaat, geeft het Gewest de voorkeur aan preventie aan de bron en vervolgens aan hergebruik en voorbereiding van hergebruik, vóór elke andere vorm van opwaardering: recyclage, daarna valorisatie voor energiedoeleinden en tot slot milieubewuste afvalverwijdering (BISA, 2014).

Het gemeentebestuur zet sterk in op preventie, door de inwoners de juiste gewoonten aan te kweken. Oudergem speelde trouwens een voortrekkersrol in het aanmoedigen van haar burgers om hardplastiek afvalcontainers te gebruiken of organisch afval te sorteren.

Figuur 17: Inzamelpunten voor glas, kleding, chemisch afval en gewestelijke containerparken (sinds 2016)
(Bron: www.oudergem.be)

Na een proefproject in 2011, waarbij plastic vuilnisbakken werden uitgedeeld om de witte zakken met huishoudelijk afval in te zetten, was Oudergem in 2013 de eerste gemeente die het principe van de 'harde' vuilnisbak algemeen invoerde. Zo is het op het gemeentelijk grondgebied nu toegelaten om hardplastic bakken te gebruiken van plus minus 80 liter, rond, met een uitlopende vorm en van ongeveer 50 cm hoog. In appartementsgebouwen mogen de zakken voor ophaling worden aangeboden in containers met een volume van 1.1000 liter, goedgekeurd door de ophaalfirma's. Op die manier wil men de openbare netheid verbeteren, door te vermijden dat zakken niet opengereten kunnen worden door dieren zoals vossen, kraaien, katten enz.

In maart 2015 werd Oudergem door Net Brussel overigens aangeduid als proefgemeente voor de ophaling van organisch afval, een project dat al sinds 3 september 2013 loopt. Tegen juli 2016 had de gemeente 1.738 inschrijvingen binnen, verdeeld als volgt: 2 kinderkribbes, 1 school, 5 horecazaken, 98 gezinnen uit gebouwen waar al het afval opgehaald wordt in containers, 1.632 gezinnen uit gebouwen of huizen waar het afval wordt opgehaald in zakken. Dat komt neer op 142 ton afval opgehaald in Oudergem, van de 1200 ton afval ingezameld voor alle gemeenten die sinds de start van de actie deelnemen aan het project.

Recyclage heeft een belangrijke plaats in de gemeentelijke projecten. Er zijn heel wat inzamelpunten voor glas, kleding, chemisch afval en ander afval via het containerpark, sinds 2016 een gewestelijke bevoegdheid. Uit het rapport van de vzw Terre blijkt dat er in 2016 maar liefst 32.151 kilo kleding (afkomstig van de kledingcontainers) werd ingezameld in Oudergem.

Uit de resultaten van een *Netheidsenquête* uit 2011 blijkt dat voor 64 % van de Oudergemnaren netheid een kwestie is van opvoeding en respect. 63 % van de respondenten gaf aan tevreden te zijn met de staat van netheid in de gemeente, terwijl 74 % beterschap merkte in de 6 maanden voorafgaand aan het onderzoek. Het meest hardnekkige probleem als het om netheid gaat, is hondenpoep (31 %), ondanks de vele hondentoiletten en verdelers van hondenpoepzakjes op het

gemeentelijk grondgebied. Twee andere grote problemen zijn sluikestorten (21 %) en straatvegen (19 %). De enquête mondde uit in een aantal maatregelen om de gemeente netter te houden (zie onder).

Deze resultaten uit 2011 werden bevestigd door de resultaten uit de enquête onder de burgers (zie **bijlage 12**) georganiseerd in het kader van de Agenda 21. Daarin gaf immers 74 % van de respondenten aan dat de huidige afvalsituatie van de gemeente als 'goed' tot 'zeer goed' beschouwd mag worden.

Merk wel op dat sinds het gemeentelijk containerpark in 2016 is overgenomen door het Gewest, en sindsdien dus deels betalend is, het sluikestorten merkbaar is toegenomen.

B. Acties en projecten

- *Openbare netheid:*
 - Regelmatigere schoonmaak van de openbare weg, invoering van een ophalingsronde van de openbare vuilnisbakken op zondag, regelmatig onderhoud van de hondentoiletten enz.;
 - Toelating om hardplastic vuilnisbakken te gebruiken voor de witte zakken met huishoudelijk afval;
 - Ophaling van de vuilnisbakken in het Seny-, het Tenreuken- en het Woluwepark met trekpaarden van de vzw Cheval et Forêt;
 - Bedeling van herbruikbare tassen met het gemeentelogo;
 - Programma voor de ingraving van glasbollen.
- *Promotie voor de recyclage van organisch afval:*
 - Steun aan gemeenschapscomposten (Pinoy-wijk, Jardin des Villageois enz.);
 - Gratis opleidingen over tuin- en wormcompostering;
 - Verkoop van compostvaten en wormencompostbakken, aan democratische prijzen;
 - Informatiestands rond composteren tijdens allerhande evenementen (Rood-Kloosterfeest, Feest van de Jeugd, Brussels Food Festival);
 - Compostmeesters: Brussels netwerk van mensen opgeleid door de vzw Worms, om composteren te promoten;
 - Jaarlijkse bedeling van gratis houtsnippers door de groendienst van de gemeente voor inwoners met een tuincompost;
 - Tweejaarlijkse gratis bedeling van mest door de vzw Cheval et Forêt;
 - Proefgemeente voor de ophaling van organisch afval door Net Brussel.

C. Spelers

- *Net Brussel*
- *Leefmilieu Brussel*
- *Netwerk van Compostmeesters*
- Verenigingen:
 - *Cheval et forêt*
 - *Vzw Worms*
 - *Oxfam*
 - *Les petits riens*

D. Bronnen

- Net Brussel

- Leefmilieu Brussel
- Afvalplan
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) - Anne Franklin (2014) '*De Brusselaars, Belgische afvalkampioenen?*'

2.6. Lucht - Klimaat - Lawaai

A. Context

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een aantal verbintenissen aangegaan in het kader van het Kyoto-protocol, het Burgemeestersconvenant, het klimaat-energiepakket van de Europese Unie, en onlangs nog het Klimaatakkoord van Parijs, dat in 2015 werd gesloten aan het einde van de 21ste Conferentie van Partijen inzake klimaatverandering en ernaar streeft om de wereldwijde temperatuurstijging onder de 2 graden te houden.

Het Gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (GLKEP), goedgekeurd in 2016 als voortvloeisel uit het Brussels Wetboek voor Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE), streeft ernaar om de gewestelijke doelstelling te halen, met name de uitstoot van broeikasgassen tegen 2025 met 30 % terugdringen ten opzichte van het niveau in 1990. Om dat te doen, bevat het plan een set maatregelen inzake energie-efficiëntie, ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, vervoer, luchtkwaliteit en klimaat.

Het plan focust op de sectoren waar de uitstoot van broeikasgassen en luchtverontreinigende stoffen (bouw, transport, consumptie enz.), stimuleert de productie van hernieuwbare energie en streeft ook naar de integratie van de lucht-, klimaat- en energithema's in alle Brusselse beleidsdomeinen.

Wat de luchtkwaliteit betreft, schat men dat door de luchtverontreiniging er in België jaarlijks 11.000 mensen vroegtijdig sterven (Europees Milieuagentschap (EMA, 2012)).

Hoewel de luchtkwaliteit er de jongste decennia op vooruit is gegaan in het Brusselse, worden de Europese normen voor de concentraties stikstofdioxide (NO₂) nog steeds niet gehaald.

Het wegvervoer is verantwoordelijk voor 67 % van de uitstoot van stikstofoxiden (NO_x) en voor 39 % van de fijnstofemissies (PM₁₀) in het Gewest.

Naast de luchtvervuiling tast ook geluidshinder, veroorzaakt door uiteenlopende vervoersmiddelen, de leefkwaliteit van de Brusselaars aan.

De gemeente Oudergem heeft bijvoorbeeld sterk te lijden onder het luchtverkeer, door de 'brede bocht naar links' die opstijgende vliegtuigen moeten nemen volgens het spreidingsplan van minister Wathélet, en ook landende vliegtuigen op baan 01 en nachtvluchten zorgen voor hinder.

Verder ontvangt de gemeente ook klachten wegens geluidsoverlast veroorzaakt door:

- werven (aannemers) (machines, vrachtwagens): regelmatig
- werkzaamheden (particulieren): occasioneel
- werkzaamheden (publieke ruimte): occasioneel
- ingedeelde inrichtingen (ventilatie enz.): occasioneel
- kantoren, winkels, restaurants (feestjes, leveringen, terrassen): occasioneel
- huisdieren (honden): occasioneel
- luchtverkeer: occasioneel

- metroverkeer: zelden
- wegverkeer: zelden

Heel wat klachten wegens lawaai worden trouwens behandeld door de politie of door Leefmilieu Brussel. Geluidshinder is overigens de grootste aanleiding van de klachten die Leefmilieu Brussel ontvangt.

B. Acties en projecten

- *Lage-emissiezones*: vanaf 2018 mogen de meest vervuilende voertuigen het Gewest niet meer binnen;
- *Vernieuwing van het volledige gemeentelijke wagenpark* tegen 2025, om te voldoen aan de normen van de lage-emissiezones;
- *Gewestelijk netwerk voor luchtkwaliteitsmetingen*;
- *Gewestelijk netwerk voor geluidsmetingen van het transport*:
 - Luchtverkeer:
 - Tijdelijk meetstation in de Kouter-wijk, in het kader van het plan Wathelet;
 - Meetstation in de Transvaalwijk (Onze-Lieve-Vrouw-van-Blankedellekerk) voor vliegtuigen die landen op baan 01;
 - Wegverkeer:
 - Meetstation in het noorden van de Waversesteenweg;
 - Meetstation langs de E411;
 - Openbaar vervoer: gerichte metingen;
- Onderhandelingen met de gewestelijke en federale overheden rond *naleving van de geluidsnormen voor het luchtverkeer*;
- *Ondersteuning van burgerverenigingen en -platformen*.

C. Spelers

- *Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu (IRCEL)*
- *Leefmilieu Brussel*
- *Mobiel Brussel*
- *Brussels Airport*
- Burgerverenigingen of -platformen:
 - *Schone lucht BXL*
 - *Vzw Bruxelles Air Libre*
 - *'Pas Question!'*
 - *'Piste 01, ça suffit'*

D. Bronnen

- Klimaatakkoord van Parijs van de COP21
- Europees Milieuagentschap (EMA) - Jaarlijks verslag van de luchtkwaliteit in Europa (2012)
- Europese richtlijn 2008/50/EG betreffende de kwaliteit van de omgevingslucht
- Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE)
- Gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (GLKEP)
- Hittegolf- en ozonplan
- Ordonnantie betreffende de strijd tegen geluidshinder in een stedelijke omgeving

- Regeringsbesluiten inzake de strijd tegen buurlawaai, geluidshinder door ingedeelde inrichtingen en lawaai van de luchtvaart
- Plan voor de strijd tegen geluidsoverlast

PIJLER 3. MAATSCHAPPELIJK LEVEN

A. Context

De gemeente Oudergem levert heel wat inspanningen om de sociale verbondenheid te versterken, de strijd aan te binden met kansarmoede en criminaliteit, initiatieven van burgers, handelaars en lokale verenigingen te ondersteunen, en de economische dynamiek en de werkgelegenheid aan te zwengelen.

Sinds 2016 zijn alle diensten die zich binnen de gemeente inzetten op maatschappelijk vlak, ondergebracht in het Preventie- en Solidariteitshuis: algemene coördinatie, gemeenschapswachten, de dienst Omkadering Alternatieve Gerechtelijke Maatregelen (OAGM), de bemiddelingsdienst voor gemeentelijke administratieve sancties (GAS), de ruimte voor preventie en schoolacties (ESPAS), de educatieve cel van het Preventiehuis van Oudergem (CEMPA), sociale bemiddeling, beveiligingspremie en dienst voor thuiszorg (DTZ - OCMW).

Uit een enquête van het Preventiehuis is gebleken dat 65 % van de Oudergemnaren zich zelden tot nooit onveilig voelt. Er werd ook gericht actie ondernomen om gedragsveranderingen teweeg te brengen en de gemeente leefbaar te houden, waardoor de criminaliteit in Oudergem sinds 2013 in dalende lijn gaat.

Op het vlak van sport en cultuur gaat Oudergem er prat op de Brusselse gemeente te zijn met de meeste sportfaciliteiten: gemeentestadion, sportcomplex Willegems, sportcentrum Zoniënwoud, Gymnasium, klimzaal, petanquezaal enz.

Ook het cultuuraanbod is uitgebreid, dankzij het Cultureel Centrum, het Kunstencentrum en de kunstenaarsateliers in Rood-Klooster.

De gemeente kent ook een hecht en sterk verenigingsleven: de Raad voor Maatschappelijk Welzijn en Solidariteit registreerde een vijftigtal verenigingen, en het sportkadaster telt meer dan honderd sportclubs, opgevolgd door de Raadgevende Sportcommissie. Elk jaar kent de gemeente ook subsidies toe aan heel wat verenigingen en sportclubs: jeugdhuis La Maison des Jeunes, wijkhuis Le Pavillon, vzw Cheval et Forêt, Seniors Oudergem, Oudergem Derde Wereld, tafeltennisclub Le Logis, het hockeypark, GymPhenix, GymRS en ga zo maar door.

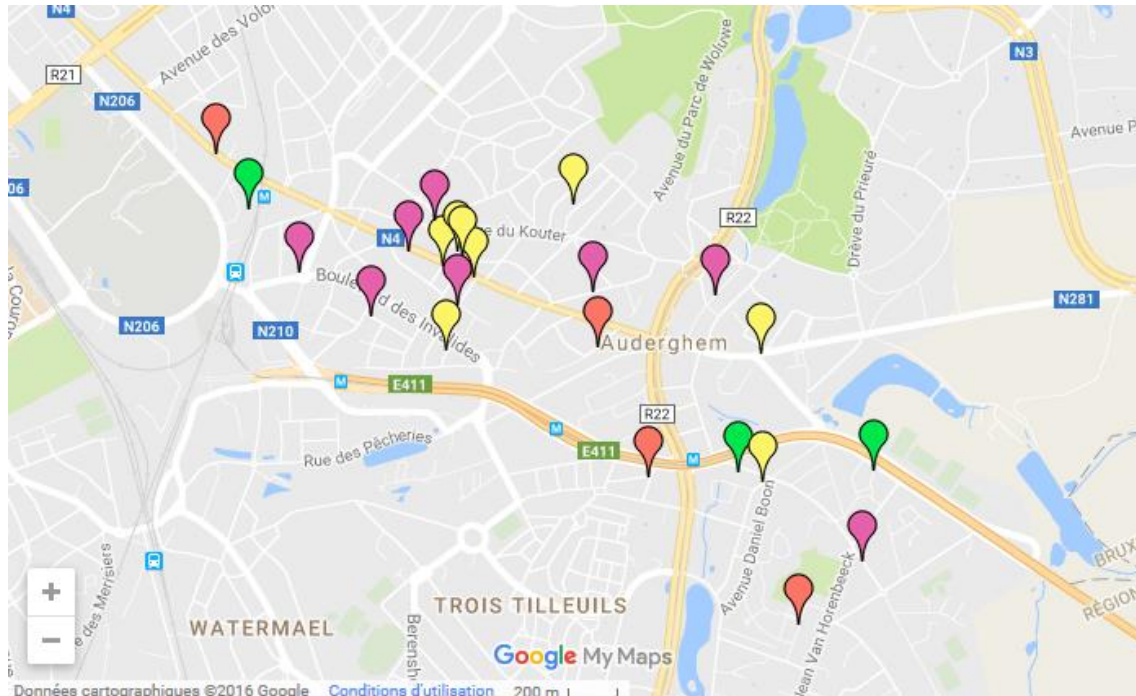
In samenwerking met haar partners stippelde de gemeente ook een Lokaal cultuurbeleidsplan uit, om de initiatieven te groeperen en te sturen van de volgende spelers: GC Den Dam, de gemeentelijke bibliotheek Hertoginnedal, vzw Zoniënzorg, de brede schoolcoördinatie, Jeugdhuis Alleman, de gemeentelijke dienst Cultuur.

De lijst van verenigingen die een sleutelrol spelen in de duurzame ontwikkeling van de gemeente is te vinden in **bijlage 6**.

De gemeente Oudergem beschikt over een uitgebreid en gevarieerd scholennetwerk op haar grondgebied en beheert bovendien 4 kinderdagverblijven, 4 kleuterscholen, 4 basisscholen, een

sociale promotieschool, een Muziekacademie en een Academie voor Woord en Kunst. Met meer dan één plaats op twee kinderen is de opvangvoorziening in Oudergem bijzonder hoog als we dat vergelijken met het gewestelijke gemiddelde (BISA, 2016).

De gemeente telt ook 3 bibliotheken (waarvan één Nederlandstalige) en een speltheek.

Figuur 18: Kinderdagverblijven en onthaalplaatsen in Oudergem; Rood: Gemeentelijke kribbes; Groen: Autonome onthaalmoeders erkend door het ONE; Roze: Kind & Gezin & Gezin – Kribben ; Geel: Kinderdagverblijven erkend door het ONE (bron: website van de gemeente)

Figuur 19: De scholen in Oudergem (Bron: gemeente Oudergem)

B. Acties en projecten

3.1. Onderwijs en opvoeding

- *Huiswerkschool;*
- *Ricochet-initiatief:* Strijd tegen uitsluiting, schoolverzuim en schoolmoeheid;
- *Oriëntering van de jongeren;*
- *Oppasdienst;*
- *Op ontdekking naar babyboekjes in de bib ('On lit bébé à la bibliothèque');*
- *Opleiding tot geconventioneerd onthaalmoeder (kinderen van 0 tot 3 jaar);*
- *Organisatie van ontmoetingen om jongeren (13-16 jaar) bewust te maken voor het burgerschap en het volwassen leven;*
- *Oprichting van een vierde huiswerkschool;*
- *Proefproject rond gebarentaal in kinderdagverblijf 'Les Mômes';*
- *Beroepsoriëntatie voor leerlingen in het laatste jaar van de humaniora;*
- *Renovatie en uitbreiding van gemeentescholen en -kribbes.*

3.2. Sport, vrije tijd en cultuur

- *Trimestriële cultuuragenda (papieren en digitale brochure, met bijhorende nieuwsbrief);*
- *Kunstenaarsateliers in Rood-Klooster;*
- *Oudergem viert feest;*
- *Rommelmarkten;*
- *Beurzen;*
- *Feest van de Jeugd (jaarlijks);*
- *Rood-Klooster feest (jaarlijks);*
- *Dag van de sport (jaarlijks), trofee van sportverdienste, Nacht van de sport;*
- *Carnaval van Oudergem (tweejaarlijks);*
- *Jazzrally (jaarlijks);*
- *Kunstenaarsroute (Partcours - Parkunst): Hedendaagse kunst in de open lucht (tweejaarlijks);*
- *Fotowedstrijd (tweejaarlijks);*
- *Oudergems Kunstenfestival - 2de editie - (tweejaarlijks);*
- *Cineclubs rond een thema, vertoning van films en nabespreking, openluchtbioscoop, voetbalwedstrijden op groot scherm;*
- *Sociaal-culturele cel van het OCMW: toegang tot culturele activiteiten (cinema, theater enz.) aan democratische prijzen, groepsuitstappen, kunstateliers - in samenwerking met de OCMW's van Sint-Joost en Vorst;*
- *Plaatsing van vijf boekenboxen, gedecoreerd door het schildersatelier van de Senioren van Oudergem en de kinderen van Nederlandstalige scholen;*
- *Uitlening van 'e-readers' in de Nederlandstalige bibliotheek: 2016;*
- *enz.*

3.3. Maatschappelijke hulp, buurtwerk en solidariteit

- *Onthaaldag voor nieuwe inwoners (1 keer om de 2 jaar);*

- *Dag van de vrijwilliger (jaarlijks);*
- *Weggeefwinkel (Paradijsvogelzaal);*
- *OCMW: Specifieke cellen (jongeren, huisvesting, energie, socioprofessionele inschakeling, schuldbemiddeling);*
- *Sociaal restaurant (Paradijsvogels, Den Dam en Lambin (in opbouw));*
- *Sociale wasserij (Lambin) en sociale opvang (kinderdagverblijf);*
- *De vzw La Maison du Blankedelle: wijkhuis in Oudergem, voor mensen van alle leeftijden;*
- *Operatie Rozet: Preventie tegen kleine overtredingen, onwellevendheid en inbraken;*
- *Reeks workshops rond computergebruik;*
- *Oprichting van een sociale kruidenier: 2016;*
- *Verenigingen en burgerinitiatieven:*
 - *Rode Kruis van Oudergem: sociale kruidenierszaak, sociale drogisterij, sociale kledingwinkel en kinderdagverblijf enz.;*
 - *Gezondheidsnetwerk Oud Sint-Anna: ziekenhulp door vrijwilligers;*
 - *Senioren van Oudergem: organisatie en allerhande activiteiten voor 55-plussers;*
 - *LZS Oudergem: lokaal zorgstelsel;*
 - *Chalet in de Pinoy-wijk: gezellig infopunt voor wijkbewoners, inzamelpunt voor biomanden, ruildienst voor boeken enz.;*
 - *Oxfam-ontbijten voor gemeenteburgers en -bedienden;*
 - *Malem-Auder: steun aan de bevolking van Senegal;*
- Enz.

C. Spelers

- *Cultureel centrum van Oudergem*
- *Kunstencentrum Rood-Klooster*
- *Kunstenaarsateliers Rood-Klooster*
- *Bibliotheken en spelothek*
- *Huis van Preventie en Solidariteit (Preventiehuis)*
- *Maison des Jeunes d'Auderghem*
- *Wijkhuis Le Pavillon*
- *Gemeenschapscentrum Den Dam*
- *Jeugdhuis Alleman*
- *Sportinfrastructuur*
- *OCMW*
- *Verenigingen (zie bijlage 6)*

D. Bronnen

- Gids voor sociale actie en solidariteit
- Seniorengids
- Sportgids

PIJLER 4. LOKALE ECONOMIE

A. Context

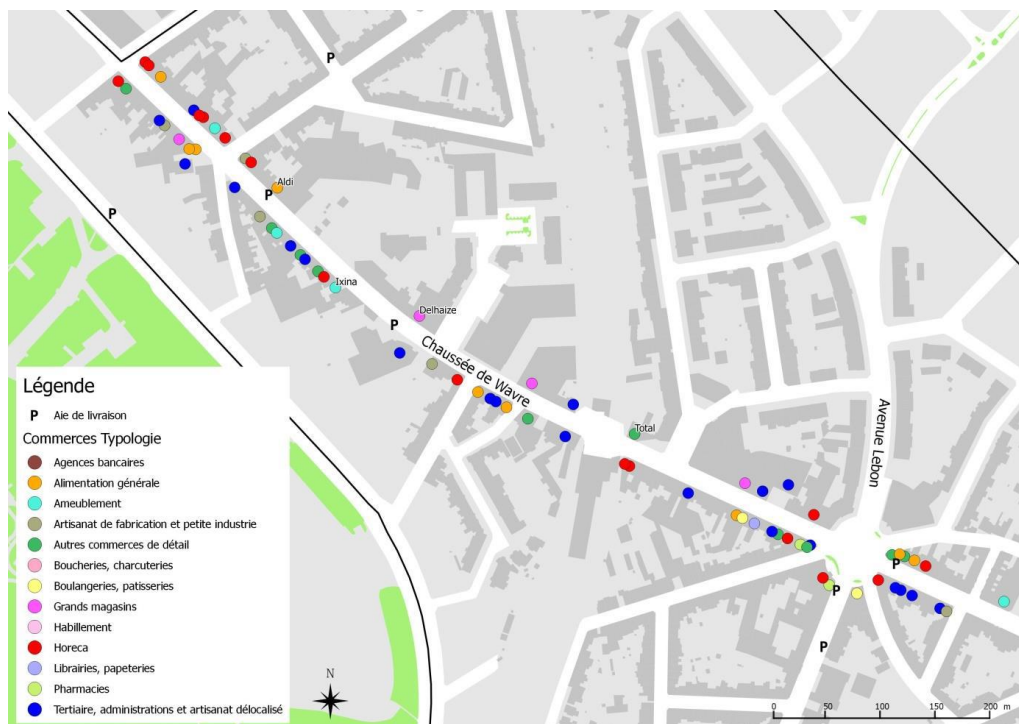
In 2013 was 52,5 % van de Oudergemse bevolking op arbeidsgerechtigde leeftijd (15-64 jaar) ook daadwerkelijk aan het werk, 18,3 % als zelfstandige en de overige 81,7 % als loontrekkende. De rest van de beroepsgeschikte bevolking (39,4 %) werd ingedeeld onder de noemer van 'niet-actieve personen op de arbeidsmarkt' (BISA, 2016).

Vergeleken met het Brusselse gemiddelde is de activiteitsgraad (15-64 jaar) in Oudergem lager voor mannen en hoger voor vrouwen. Onder de actieve bevolking is de werkloosheidsgraad in Oudergem beduidend lager (13,3 %) dan op gewestelijke schaal, zowel voor mannen als voor vrouwen. En de tewerkstellingsgraad komt voor beide geslachten boven het gemiddelde uit (BISA, 2016).

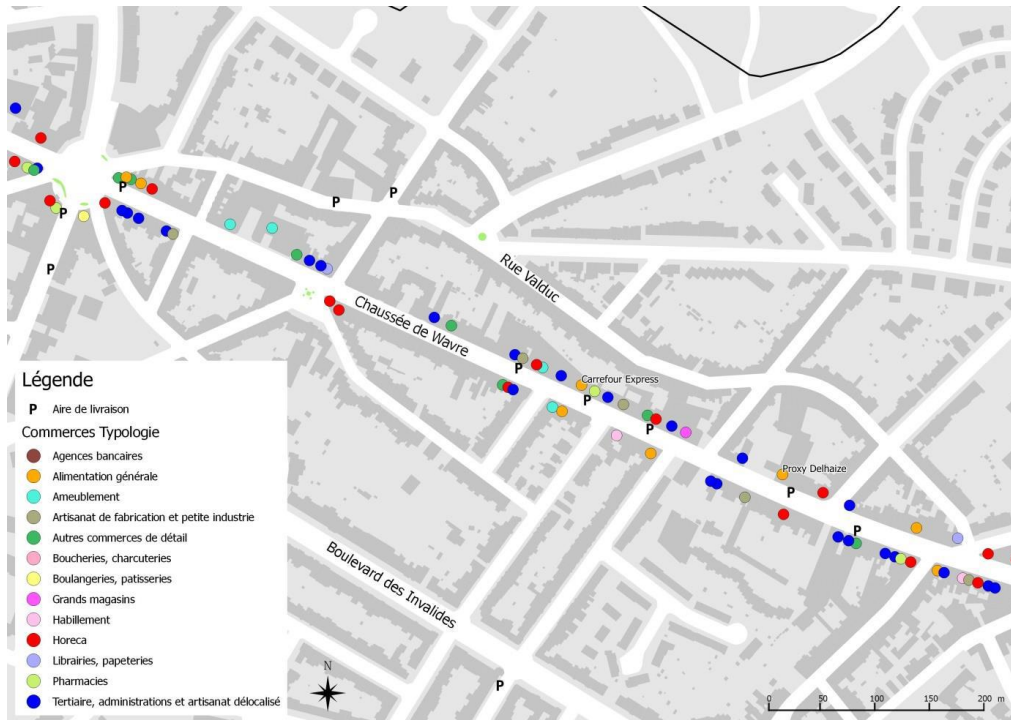
Met de Joblente in 2010, de Werkgeversmiddagen in 2015 en de Beurs voor Stages en Beroepsopleidingen in 2016, werpt Oudergem zich duidelijk op als een drijvende kracht op het vlak van opleiding en werkgelegenheid.

Merk trouwens op dat de gemeente helpt om de koopkracht van de Oudergemnaren op peil te houden, door de gemeentebelastingen op het laagste niveau van alle Brusselse gemeenten te houden.

Oudergem telt om en bij de 400 handelszaken, het gros daarvan langs de Waversesteenweg en in de buurt van het kruispunt met de Vorstlaan.

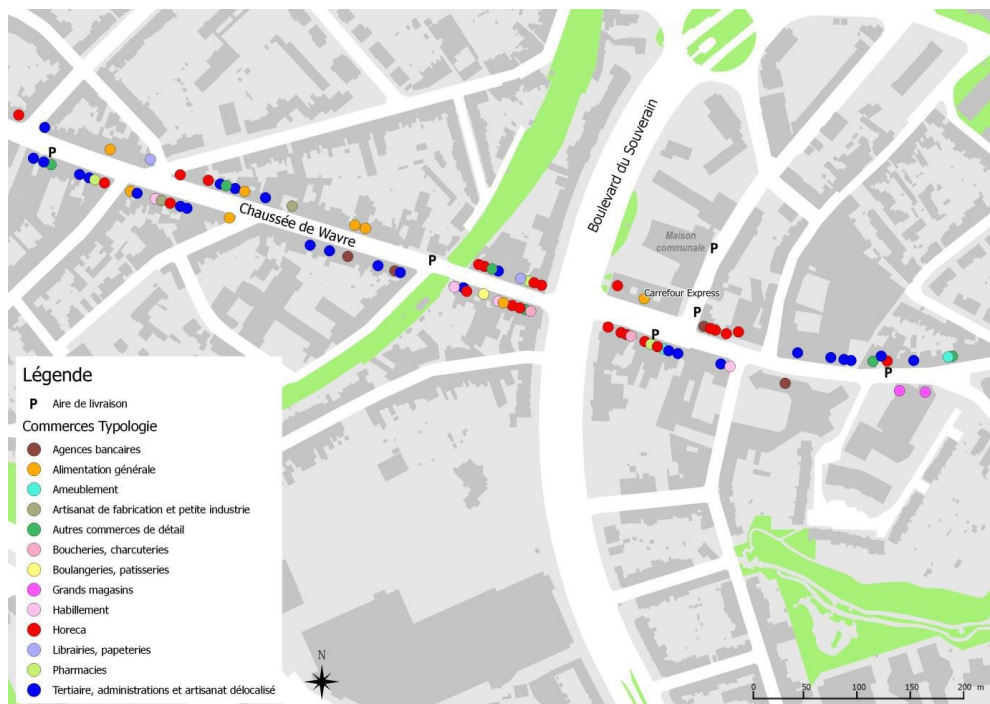
Figuur 20: Aard van de handelszaken op de Waversesteenweg (afdeling 1); Bron: GPAP: Atrium, <http://www.shopinbrussels.be/FR>. Basiskaart: Urbis

Verder
ook

Figuur 21: Aard van de handelszaken op de Waversesteenweg (afdeling 2); Bron: GPAP: Atrium, <http://www.shopinbrussels.be/FR>. Basiskaart: Urbis

zijn er
heel

Figuur 22: Aard van de handelszaken op de Waversesteenweg (afdeling 3); Bron: GPAP: Atrium, <http://www.shopinbrussels.be/FR>. Basiskaart: Urbis

wat bedrijven en kantoren gevestigd op het grondgebied van de gemeente.

Op 1 januari 2014 telde Oudergem 930 lokale vestigingseenheden (exploitatiezetels van bedrijven met minstens één werknemer ingeschreven bij de RSZ) op haar grondgebied, goed voor 2,7 % van het totale aantal eenheden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In tegenstelling tot de kleine ondernemingen ligt het aantal middelgrote ondernemingen - gezien naar aantal werknemers - in verhouding licht hoger in Oudergem dan op gewestelijke schaal (BISA, 2016).

In 2016 waren er in de gemeente ongeveer 700 geldige milieuvergunningen van kracht. Het gaat hier om vergunningen met specifieke voorwaarden voor de exploitatie van installaties die overlast kunnen veroorzaken voor het leefmilieu en de volksgezondheid (parkings, verwarmingsketels, opslagplaatsen voor gevaarlijke producten, werkplaatsen enz.).

B. Acties en projecten

4.1. Werkgelegenheid en opleiding

- *Joblente*: workshops, conferenties en informatiesessies voor werkzoekenden;
- *Beurs voor stages en beroepsopleiding*: een beurs om niet enkel kandidaat-stagiairs in contact te brengen met mogelijke toekomstige werkgevers, maar ook om te informeren omtrent nieuwe opleidingen, ondernemerschap, sectoren met tekorten enz.;
- *Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap (PWA)*: nabijheidsdiensten voor particulieren, vzw's en werklozen (onder bepaalde voorwaarden), informatie enz.;
- *Cel voor socioprofessionele inschakeling van het OCMW*: hulp in de zoektocht naar opleiding en werk;
- *Oprichting van het Tewerkstellings- en vormingshuis*, dat allerlei gemeentelijke actoren inzake opleiding en werkgelegenheid verenigt onder één dak.

4.2. Handelszaken, kantoren en bedrijven

- *Werkgeversmiddagen*: themavergaderingen voor werkgevers, gericht op netwerk, uitwisseling van informatie en het tot stand brengen van synergieën tussen overheidsactoren en de privésector;
- *Raamovereenkomst met de UCM* (Franstalige unie van de middenstand): energieaudits en themaworkshops;
- *Samenwerking met Atrium.Brussels*:
 - Economische analyse om het aanbod en de behoeften per type kleinhandel in kaart te brengen;
 - Strijd tegen de leegstand van handelspanden.
- *Globale strategie* voor kleinhandelaars, om inwoners beter vertrouwd te maken met de lokale handel;
- *Actie 'Ik koop in mijn gemeente'*: promoten van het gebruik van elektronische maaltijdcheques bij de gemeentelijke handelaars (eenmalig initiatief);
- *AG en kerstmarkt van miniondernemingen*;
- *Dag van de klant*;
- *Brussels Food Festival*: promotie van de korte keten met een beurs van bioproducenten en lokale telers;
- Aanpassing van de belasting op de uithangborden: belastingvrijstelling voor handelaars met een klein uithangbord (tot 1 m²), optrekken van de belasting voor grote uithangborden;

C. Spelers

- *Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW)*
- *Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschap (PWA)*
- *Jobhuis*

- *Oudergems Instituut voor Sociale Promotie (Institut Auderghemois de Promotion Sociale - IAPS)*
- *Atrium.Brussels*
- *Franstalige Middenstandsunie (Union des Classes Moyennes - UCM)*
- *Handelszaken, bedrijven, kantoren*

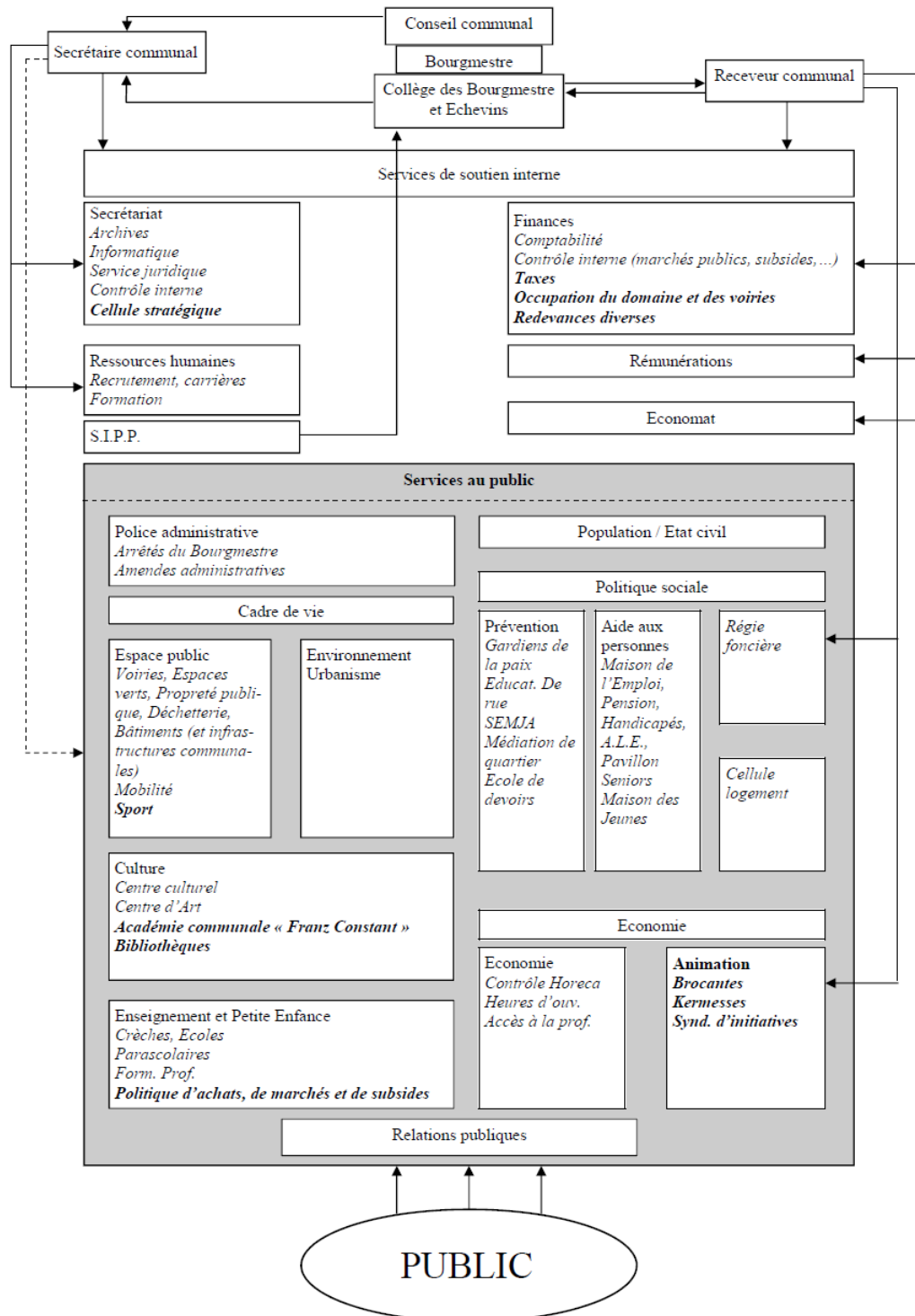
D. Bronnen

- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)
- BISA - '*Zoom op de gemeenten: Oudergem 2016*'
- BISA - *Cahier van het BISA nr. 6*
- GPAP

PIJLER 5. BESTUUR

A. Context

Het gemeentepersoneel is sterk hiërarchisch ingedeeld. Aan het hoofd staat de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Schepenen, met daaronder de gemeentesecretaris en de gemeenteontvanger, die op hun beurt aan het hoofd staan van een reeks welomlijnde interne stafdiensten en diensten voor het publiek.

Figuur 23: Organogram van het Gemeentebestuur van Oudergem

De gemeentediensten zijn gespreid over een aantal sites. De voornaamste is die van het gemeentebestuur in de Emile Idiersstraat 12-14.

De lijst van gemeentegebouwen is te vinden in **bijlage 8**.

Het gebouw van het gemeentebestuur bevindt zich momenteel in een erbarmelijke staat, de isolatie is er verre van optimaal.

Er zijn weliswaar al talloze ingrepen geweest in verschillende gebouwen van de gemeenten, om energieverstopping tegen te gaan en het verbruik van water en diverse andere hulpbronnen terug te schreeven.

De werkingskosten van de gemeente Oudergem zijn de laagste van het hele Brusselse Gewest: de gemeente doet er alles aan om een begrotingsevenwicht aan te houden en de loonmassa onder controle te houden, zodat de personeelskosten per inwoner binnen de perken blijven. Zo slaagt de gemeente er jaar na jaar in een begroting op te maken met een aanzienlijk primair overschot, zoals de vereisten voor goed beheer van het Europees Systeem van Rekeningen (ESR2010) ook voorschrijven.

Sinds 2010 breidt het personeelsbestand uit, zowel qua aantal ambtenaren (644 in 2015, waarvan 63,5 % vrouwen) als in voltijds equivalenten (490,5 in 2015). Die toename is het sterkst onder het onderwijspersoneel (ten laste van de Franse Gemeenschap en het gemeentebestuur): in 241 telde de gemeente 241 onderwijzers en onderwijzeressen.

Als we de leeftijdspiramide er even bijnemen, zien we dat in 2015 de groep 40- tot 49-jarigen het sterkst vertegenwoordigd is (29,14 %), gevolgd door de 30- tot 39-jarigen (27,89 %) en de categorie van 50 tot 59 jaar. We stellen ook vast dat er een lichte verjonging aan de gang is onder het gemeentepersoneel, het aandeel werknemers jonger dan 40 neemt immers toe (35,93 % in 2014 tegenover 40,45 % in 2015).

En wat de woon-werkafstand betreft, zien we dat driekwart van het personeel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont (78,28 %), waarvan 46,33 % in Oudergem.

B. Acties en projecten

5.1. Energie

Uit de analyse blijkt dat het algemene verbruik van de gemeentelijke gebouwen daalt en dat de elektriciteitsconsumptie stagneert.

Opvolging van het verbruik en technisch onderhoud:

- *Monitoringinstrumenten voor energieconsumptie: technische fiches, NR Click (systeem voor energieboekhouding in real time);*
- *Energiekadaster: energieboekhouding voor de jaarlijkse evolutie van het verbruik van een gebouw ten opzichte van een doorsnee klimaatjaar en ten opzichte van een referatiegebouw van hetzelfde type;*
- *Energieaudits (HVAC, verlichting);*

Rationeel energiegebruik en hernieuwbare energiebronnen:

- Plaatsing van *896 fotovoltaïsche panelen* in 2013 (377 op het Gymnasium, 255 op de school in de Vorstlaan en 264 op het dak van de Blankedelleschool), goed voor een totaal vermogen van 204 kWp.
Die zonnepanelen wekken jaarlijks ongeveer 200.000 kWh stroom op. Dat is even veel als het jaarlijkse verbruik van 75 huishoudens, waardoor er 90 ton CO₂ minder wordt uitgestoten in de atmosfeer. Ongeveer 70 % van die elektriciteit wordt onmiddellijk verbruikt in de gebouwen die ermee zijn uitgerust. De rest wordt op het distributienet gestuurd en doorverkocht. Het resultaat: een besparing van bijna 30.000 euro per jaar.
- *Project van SIBELGA* om de daken te onderzoeken van gemeentelijke gebouwen die geschikt zijn voor zonnepanelen;
- Installatie van *80 zonnepanelen* op het Gymnasium, in 2011;
- Installatie van zonnepanelen op de daken van het sportcentrum van Willegems;
- Installatie van *een warmtekrachtkoppelingsinstallatie op koolzaad* in het gebouw van het Gemeentehuis, het Cultureel Centrum en de Franstalige bibliotheek, in 2009
- *Contracten voor de levering van groene elektriciteit* voor alle gemeentelijke gebouwen;
- *'Energiezuinig' politiecommissariaat van Oudergem - Watermaal-Bosvoorde*: uiterst doeltreffende thermische isolatie, opvang van regenwater, automatische en zuinige verlichting, gecentraliseerd technisch beheer, fotovoltaïsche cellen (minstens 17.000 kWh/jaar), verwarming met warmtepomp.
- Geleidelijke vernieuwing van de verlichting in de gemeentegebouwen (Relighting);
- Vervanging van oude verwarmingsketels door hoogrendements condensatieketels;
- Regelsysteem voor de verwarming;
- Isolatie, ecologisch renoveren...

5.2. Water

- Regenwaterputten in het sportcentrum Gymnasium (1*20 m³) en in het gemeentelijk stadion (3*10 m³): niet toegankelijk;
- Groendaken op sporthal Willegems, het Gymnasium en het nieuwe stuk van de basisschool 'Les Marronniers';
- Waversesteenweg / Gemeentelijk stadion: Installatie van een 'groene' activiteitenzone (gemeentelijke opslaghangars, opslagzone, nieuwe regenput van 30.000 l voor de schoonmaakvoertuigen van de dienst wegenwerken);
- Op dit moment bestaat er geen enkel systeem om monitoringdata over het waterverbruik te verzamelen. Installatie van watermeters om het verbruik te berekenen en lekken op te sporen.

5.3. Papier

Het gemeentebestuur gebruikt al sinds 1998 gerecycleerd papier.

In 2016 werd een beheerproject op touw gezet om het papierverbruik te monitoren. Zo wordt dankzij een aantal 'slimme' printers op elke dienst het aantal en het soort (recto-verso, kleur enz.) A4- en A3-kopieën geregistreerd, om daar de nodige nuttige statistieken uit op te maken. Doel is om het gebruik

van recto-verso afdrukken tot de algemene regel te maken en het personeel de nodige milieubewuste reflexen aan te kweken (afdrukcampagne 'print or not to print' op papier, bijhouden als kladpapier enz.).

5.4. Afval

De gemeente sloot zich in 1994 aan bij het charter voor het milieuvriendelijk verbruik en het afvalbeheer op kantoor, en startte in 1997 met de selectieve ophaling van afval.

Momenteel ontbreekt het ons aan gegevens over de afvalproductie in de verschillende gemeentegebouwen, intussen loopt daar wel een enquête over.

5.5. Aankopen

Sinds 2008 verplicht een omzendbrief inzake duurzame overheidsaankopen de gemeenten om duurzaamheidsbepalingen op te nemen in hun openbare aanbestedingen van werken, leveringen en diensten.

Sommige aanbestedingen, zoals die van de diensten Economaat en Onderwijs, behelzen ook een set milieuclausules. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan de overheidsopdracht voor de aankoop en levering van ecologische kantoorartikelen en papier, of de aanbesteding rond de bereiding en levering van maaltijden voor de gemeentescholen. Schoolkantines moeten bijvoorbeeld een keer per week een maaltijd met fairtrade- en/of bioproducten of gelijkwaardig aanbieden.

5.6. Communicatie

In 2016 vielen er heel wat nieuwigheden te noteren op het vlak van communicatie: er was het nieuwe gemeentelogo, de website van de gemeente kreeg een grondige facelift, de nieuwe mobiele app 'Auderghem Oudergem' werd gelanceerd, en er kwam een elektronische nieuwsbrief.

De gemeentekrant 'De Oudergemnaar', die zeer gesmaakt wordt door de inwoners, komt om de twee maanden uit.

Voor het meedelen van adviezen aan de bevolking gaat de gemeente via het Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap (PWA). Voordeel daarvan is dat dat mooi aansluit bij de sociale insteek van de LA21.

Er bestaat trouwens ook een Facebook-groep 'Auderghem, ma commune' (Oudergem, mijn gemeente), die begin 2017 meer dan 1200 leden telde. Burgers gaan vaak rechtstreeks via deze groep om niet-officiële informatie over het gemeentelijk grondgebied met de rest te delen.

De gemeente mist aankondigingsborden op een aantal strategische punten op haar grondgebied. Promotie voeren voor evenementen aan de hand van affiches kan dus enkel op de verschillende gemeentelijke diensten en instellingen, en bij gelegenheid op de gewestelijke aanplakborden.

Het nieuwe driejarenplan bevat evenwel een luik om de communicatiemiddelen te verbeteren: de lokettenzaal wordt opgesmukt, er komt een telefoonsysteem dat bellers naar de juiste dienst leidt, en er wordt een dienst opgezet om de interne en externe gemeentelijke communicatie te coördineren.

Doel van deze veranderingen op communicatievlak, zowel intern als extern, is om in de toekomst een vaste lijn aan te houden in de manier waarop de gemeente communiceert met de buitenwereld, en om snel de mededelingen, dragers of publicaties te herkennen die uitgaan van het gemeentebestuur.

C. Bronnen

- Driejarenplan
- Jaarlijkse activiteitenverslagen

3. Participatieproces

3.1. Strategie

De gemeente heeft van bij het begin de ambitie uitgesproken om zo veel mogelijk lokale actoren te betrekken in de denkoefening voor de uitwerking van haar LA21. Immers, door de krachten van al die actoren te bundelen heeft het hele proces een veel grotere kans op slagen en wordt er ook echt concreet actie ondernomen.

De gemeente wil dan ook verschillende lokale spelers aanspreken:

- Gemeentepersoneel
- Burgers
- Scholen en kinderdagverblijven
- Handelaars en bedrijven
- Verenigingen

Dankzij die participatieve aanpak voelen de verschillende actoren zich erkend en gehoord en krijgen ze de kans om mee te gaan in plaatselijke initiatieven, en vooral om elke dag hun kennis uit te wisselen binnen de gemeente. Op die manier wordt het project pas echt zinvol en kan het bijgestuurd worden naargelang het advies van elke speler op het terrein.

Intern zal de betrokkenheid van het gemeentepersoneel bij het uitwerken van de LA21 in het bijzonder de administratieve transversaliteit ten goede komen en de gemeentelijke diensten wat meer onderling vervlechten.

Om de zichtbaarheid van de uitwerking en invoering van een Lokale Agenda 21 te versterken en een groot aantal actoren mee te krijgen in het proces, deed de gemeente een beroep op studie bureau 21 Solutions, om haar te begeleiden in het participatieve proces bij de opmaak van de stand van zaken.

Het informeren en raadplegen van de betrokken actoren gebeurde via verschillende kanalen: publicaties, infosessies, opiniepeilingen en themaworkshops.

3.2. Gemeentebedienden

De gemeentebedienden spelen een sleutelrol in de opmaak van een LA21. Ze weten immers alles over hun dienst, zijn de schakel tussen beleid en burger en zijn het aan zichzelf verplicht om een voorbeeldfunctie te vervullen op milieuvlak.

Om ze te betrekken bij de opmaak van de LA21, werd er allereerst een informatievergadering georganiseerd over de lokale agenda 21. Dan volgde er een peiling naar hun milieugebruiken en -gewoonten, en in derde instantie werd er een ecoteam opgericht.

Daarnaast waren er verschillende vergaderingen met referentiepersonen van de verschillende gemeentediensten om de data voor de stand van zaken en het participatief proces te verzamelen en te analyseren, om op basis daarvan een diagnose te stellen.

Er staan nog meer infosessies gepland om de resultaten van de stand van zaken, van het participatieve proces en van de diagnose uit de doeken te doen aan het gemeentepersoneel.

3.2.1. Enquête onder het gemeentepersoneel

De enquête onder de gemeentebedienden, beschikbaar van 8 maart tot 16 april 2016, bestond uit 36 vragen rond milieupraktijken op het werk. Tachtig mensen hebben ze ingevuld.

De volledige resultaten van de enquête zijn te vinden in **bijlage 11**, hierna volgt een beknopte samenvatting:

- *Rationeel watergebruik lijkt goed ingeburgerd te zijn binnen het bestuur, al wijst men er wel op dat er in het sanitair nog steeds geen waterbesparende toiletspoelers geïnstalleerd zijn.*
- *Inzake energie (elektriciteit, verwarming enz.) bleek uit de enquête dat het bestuur wel degelijk rationeel omspringt met elektriciteit, al zijn heel wat bedienden van mening dat het gebouw eigenlijk compleet gerenoveerd zou moeten worden (warmte- en geluidsisolatie) en dat werknemers nog sterker gesensibiliseerd zouden mogen worden op het vlak van energiebesparingen.*
- *Het lijkt erop dat het merendeel van de bedienden (ca. 75 %) rationeel omspringt met kantoomateriaal en papier, al kan het gebruik van recto-versoprinten of van kladpapier voor interne communicatie nog beter.*
- *Heel wat bedienden sorteren hun kantoorafval ook (papier, PMD, glas enz. - ca. 48 % zeer goed, ca. 37 % goed). Op het vlak van gevaarlijk afval daarentegen liggen de zaken wat anders. Daar is het verschil vrij duidelijk tussen de mensen die lijken te weten wat er gebeurt met dat gevaarlijk afval (46 %), en zij die geen enkel idee hebben van hoe de gemeente omspringt met dat soort afval (32 %). Uit de algemene opmerkingen rond dit thema kunnen we opmaken dat heel wat mensen graag zouden zien dat er nog systematischer gesorteerd wordt in de kantoren, bijvoorbeeld door PMD- of glasbakken te voorzien of door het personeel nog sterker te wijzen op de reeds bestaande maatregelen.*
- *De bediendenenquête toont ook aan dat het aankoopbeleid onvoldoende gekend of zichtbaar is (onderhoudsproducten: Ik weet het niet: 34 %; Duurzame voeding op kantoor: Ik weet het niet: 38 %; Duurzame voeding tijdens evenementen: Ik weet het niet: 48 %; Milieuclausules in aanbestedingen: Ik weet het niet: 43 %).*
- *Uit de enquête bleek ook dat het personeel te weinig wordt geïnformeerd rond duurzame ontwikkeling op het werk, en dat de motivatie om de milieuprestaties binnen het bestuur te verbeteren, soms ver te zoeken is. We zien ook dat het personeel te weinig wordt ingelicht over goede reflexen en gewoonten.*

In de enquête deden de werknemers heel wat nuttige voorstellen rond duurzaam aankopen: de voorkeur geven aan kwaliteitsproducten (bio, fairtrade, lokaal enz.), kannen met water voorzien tijdens evenementen in de plaats van water in flessen enz.

- *De meningen rond comfort en welzijn op het werk zijn nogal verdeeld (luchtkwaliteit: Goed = 47 %, Slecht = 36 %; vermindering en beheersing van omgevingslawaai: Goed = 41 %, Slecht = 42 %). Daaruit maken we op dat bij heel wat bedienden de wens heerst om te investeren in betere geluidsisolatie (zowel binnen als buiten) en de ruimtes beter te verluchten (ventilatie, isolatie). Bovendien betreuren heel wat mensen dat er nauwelijks wat wordt gedaan rond werksfeer en welzijn op het werk (refter, tuin enz.).*

- *Op mobiliteitsvlak wezen heel wat respondenten erop dat de initiatieven om verplaatsingen te vermijden pover tot zeer pover zijn. Telewerk, videoconferencing of gedecentraliseerde vergaderingen vinden nog steeds geen ingang binnen het bestuur.*

3.2.2. Ecoteam

De hoofdtaak van een ecoteam is om te verzekeren dat de concepten en praktijken rond respect voor het milieu en duurzame ontwikkeling geleidelijk ingeburgerd raken in het interne beheer van het gemeentebestuur. Het heeft dus als voornaamste doel om werknemers ertoe te brengen dat ze in hun dagtaak bewust en vrijwillig reflexen inbouwen die gunstig zijn voor de duurzame ontwikkeling.

Vijfentwintig werknemers van de verschillende diensten van het gemeentebestuur of van andere gemeentelijke entiteiten (zoals het OCMW, het kunstencentrum Rood-Klooster en het Preventiehuis) spraken duidelijk de wens uit om vrijwillig te helpen een ecoteam samen te stellen. Ze werden allemaal officieel benoemd als leden van dat ecoteam.

Bij de eerste vergadering om dat team te vormen, in 2016, waren er 12 mensen aanwezig. Doel van die vergadering was om te overlopen hoe zo'n ecoteam er zou kunnen uitzien, maar ook om de rol van de verschillende teamleden te kaderen. Tijdens deze eerste bijeenkomst kwamen dan ook heel wat kwesties aan bod. Zo werden onder andere de eerste resultaten van de enquête onder de gemeentebedienden voorgesteld.

Op de volgende vergaderingen waren telkens een tiental mensen aanwezig. Samen bespraken ze de bestaande problemen en dachten ze na over ideeën, acties en hefbomen die ingevoerd zouden kunnen worden binnen de verschillende bestuursdiensten. Er werden een aantal subwerkgroepen opgericht om data en informatie over uiteenlopende thema's te verzamelen.

In 2017 wordt het ecoteam verder opgeleid en komen er nieuwe, gerichte acties, via maandelijkse of tweemaandelijkse vergaderingen en begeleiding door een extern deskundige.

3.3. Lokale spelers

3.3.1. Voorstelling van de Lokale Agenda 21

In maart 2016 werd er allereerst een informatiebrochure bedrukt in de hele gemeente (**zie bijlage 10**). Die brochure bevatte een toelichting bij het concept van een LA21, een aantal getuigenissen van lokale Oudergemse actoren die ijveren voor duurzame ontwikkeling, een uitnodiging voor de startavond, een weblink naar de opiniepeiling voor burgers en de agenda van de themaworkshops en bewustmakingsinitiatieven gepland voor 2016.

De startavond van de LA21 vond plaats op 21 maart 2016, in het Cultureel Centrum van Oudergem. Tijdens de avond werden het concept en de verschillende stappen van een LA21 voorgesteld aan het grote publiek.

Daarnaast deden een aantal lokale actoren, zoals het Rode Kruis van Oudergem, de vzw Le Réseau Santé Vieux Saint-Anne, de Blankedelleschool en het bedrijf Carodec, hun plannen op het vlak van duurzame ontwikkeling uit de doeken.

De avond werd afgesloten met de Franstalige documentaire 'En Quête de Sens'.

Op de startavond waren een honderdtal burgers aanwezig, waarvan er heel wat hun interesse, motivatie en zin uitspraken om mee te gaan in een dergelijk project. Het was meteen ook het

uitgelezen moment om de verschillende verenigingen die reeds actief zijn binnen de gemeente even voor te stellen.

3.3.2. Burgerenquête

Burgerparticipatie, dat wil ook zeggen inwoners en lokale actoren naar hun mening vragen.

Daartoe werd van 16 maart tot en met 15 juli 2016 online (en op papier) een enquête georganiseerd, die allereerst peilde naar de perceptie van de respondenten ten aanzien van de grote thema's inzake duurzame ontwikkeling binnen de gemeente, en daarnaast de initiatieven aanstipte waarvoor burgers zich inzetten of in de toekomst kunnen inzetten.

152 burgers vulden de enquête in, waarvan 149 Franstaligen en 7 Nederlandstaligen.

De resultaten van de burgerenquête zijn opgenomen in **bijlage 12** en worden hieronder beknopt uiteengezet:

- *61 % van de respondenten woont minstens 10 jaar in Oudergem. Het gros van de respondenten zijn vrouwen (62 %), en 43 % is tussen 40 en 59 jaar.*
- *De respondenten beoordelen de leefkwaliteit in Oudergem als goed (76 %). Maar liefst 95 % van hen vindt hun leefkwaliteit goed of zeer goed.*
- *De meeste respondenten lijken te begrijpen wat duurzame ontwikkeling juist inhoudt (97 %).*
- *Als we vragen naar de huidige staat van welomlijnde thema's zoals biodiversiteit, water, afval en mobiliteit, dan komen de volgende vaststellingen bovendien:*

Zaken zoals instandhouding van de biodiversiteit, water, afval, het commerciële weefsel, onderwijs en kinderopvang, cultuur en erfgoed of sport worden als goed beoordeeld.

Over het mobiliteitsvraagstuk daarentegen, en in mindere mate ook over burgerparticipatie, is men dan weer minder te spreken.

Tot slot lijkt het erop dat er te weinig wordt geïnformeerd over belangrijke thema's zoals internationale solidariteit of maatschappelijke actie.

- *Het is dan ook weinig verrassend, gezien bovenstaande resultaten, dat mobiliteit beschouwd wordt als prioriteit nr. 1, op plaatsen 2 en 3 gevolgd door respectievelijk afval en gezondheid. Ook andere prioriteiten komen overigens naar voren: veiligheid (thuis en op straat), maatschappelijke en internationale hulp en geluidsoverlast en luchtvervuiling.*
- *De Oudergemnaren ondernemen zelf op heel wat vlakken actie, denken we bijvoorbeeld aan verplaatsingen met de fiets, te voet of met het openbaar vervoer (76 %, 98 %, 96 %), tuinieren zonder pesticiden (74 %), duurzame/lokale/biovoeding (77 %) enz. Daarnaast zijn er ook andere acties waar de Oudergemnaren zich gerust voor willen inzetten: buurderij (92 %), groendak (91 %), Repair Café (90 %), zonnepanelen/fotovoltaïsche panelen (89 %), samentuin (82 %)...*

3.3.3. Themaworkshops

De burgerparticipatie vatte concreet aan tijdens drie themaworkshops in april en mei 2016. De drie workshops werden geleid door 21 Solutions, in samenwerking met de milieudienst van de gemeente, en verliepen volgens het principe van het 'open forum', waarbij elke deelnemer vrij de kans krijgt om op de gewenste aandachtspunten te wijzen (negatief, positief of neutraal).

Het ging erom een overzicht te maken van de brede waaier aan initiatieven van gemeente, verenigingen, burgers en lokale en duurzame bedrijven actief op het grondgebied, als aanvulling op de initiatieven die de gemeente reeds kent. Voor de burgers was dit eveneens de ideale gelegenheid om een inventaris op te maken van de troeven, gebreken en problemen van het gemeentelijk grondgebied, om mogelijke locaties te zoeken voor nieuwe initiatieven of om voorstellen tot verbetering of wijziging, wensen en dromen te bespreken.

Alle workshops hanteerden daarbij de Map-It methode, waarbij de aandachtspunten op een kaart worden aangestipt. Het concept is doodeenvoudig: de groene punten wijzen op wat er goed werkt, alsook op de middelen (personen, plaatsen, project, initiatief...) en het potentieel, terwijl de rode punten de plaatsen aangeven waar er iets misloopt en er dus verandering of verbetering nodig is. Initiatieven die als neutraal worden beschouwd (noch negatief, noch positief) en globale kwesties zonder welbepaalde locatie, mogen ook worden toegevoegd, maar dan als opmerking buiten de kaart. De punten in vet werden door de groepen aangeduid als prioriteiten.

De thema's zijn zodanig gekozen dat de burgers verschillende aspecten aangereikt krijgen die een impact kunnen hebben op hun dagelijks leven in de gemeente. De eerste workshop 'Wijkleven' was gewijd aan het in kaart brengen van de algemene thema's waar elke burger een mening over kan hebben en/of een bepaalde indruk, vanuit zijn persoonlijke ervaringen. De thema's 'Leefmilieu' en 'Hulpbronnen' op hun beurt draaien rond de aspecten die de Oudergemnaren belangrijk vinden en die toelaten om de reeds bestaande acties en uitdagingen naar waarde te schatten.

De resultaten van deze themaworkshops zijn te vinden in **bijlage 13** en worden hieronder samengevat.

➤ **Themaworkshop 'Wijkleven'**

Deze eerste thematische workshop vond plaats op dinsdag 19/04/2016, van 18.30 u. tot 21 u. in het gemeentehuis. Dit was een vrij algemene workshop, over uiteenlopende thema's: *Ruimtelijke ordening en mobiliteit; Voeding; Wijkleven; Cultuur, erfgoed, sport en gezondheid, Sociale zaken en opvoeding.*

Aan 9 deelnemers werd voorgesteld om 2 thema's uit te kiezen waarop ze dieper wilden ingaan en vervolgens op een plan (Map-It methode) de positieve, negatieve en aandachtspunten aan te duiden.

Op het vlak van 'ruimtelijke ordening en mobiliteit' stipten de deelnemers zo bijvoorbeeld de groene wandeling, de samentuinen en de fietsenstallingen aan als positieve, waardevolle punten. Jammer genoeg waren er ook heel wat negatieve punten, vooral dan op het vlak van mobiliteit. Het ging dan bijvoorbeeld over de moeilijke toegang voor fietsers tot bepaalde stukken van de groene wandeling, te korte oversteektijden voor voetgangers op de grote gemeentelanen of nog de onveilige situatie in bepaalde straten en op sommige trottoirs (zowel voor fietsers als voor voetgangers).

In het subthema 'Voeding' kwamen een aantal initiatieven naar voren die als positief werden beschouwd (Boeren en buren, Färm, Brussels Food Festival, individuele en collectieve moestuinen), maar ook een aantal negatieve punten of dingen die beter kunnen (een te beperkt lokaal aanbod bij handelaars en op markten, onderontwikkelde korte ketens, kwaliteit en verscheidenheid van het eten in schoolkantines...). Er werden verschillende wensen en plannen voorgesteld om die tekortkomingen aan te pakken: Donderdag Veggiedag, stimuleren van korte ketens, de stadslandbouw sterker uitbouwen enz.

Wat 'Cultuur, erfgoed, sport en gezondheid' betreft, merken we dat de deelnemende burgers bijzonder tevreden zijn van de sportieve (Willegems, Gymnasium), culturele (Den Dam, bibliotheken, speltheek enz.) en maatschappelijke (Preventiehuis; Maison des Jeunes d'Auderghem, Wijkhuizen) voorzieningen

die Oudergem rijk is. Ook bij dit subthema kwamen er evenwel een aantal negatieve punten bovendrijven: de gebrekkige burgerparticipatie, het gebrek aan culturele openheid van het Cultureel Centrum, een Oudergemse architectuur die te weinig naar waarde wordt geschat, de afwezigheid van lokalen om vergaderingen of burgerontmoetingen te organiseren...

Iets dat uit alle debatten naar voren komt, is het gebrek aan een fysiek (affiches, magazine) of virtueel (nieuwsbrief, webpagina enz.) informatie- of schakelplatform om te communiceren rond de initiatieven in Oudergem en hun locatie, om informatie van het Gewest en van Europa door te geven, om duurzaamheidsnieuws mee te delen...

➤ **Themaworkshop 'Milieu'**

De tweede themaworkshop vond plaats in het gemeentehuis op zaterdag 30 april 2016, van 13 u. tot 16 u. 6 deelnemers kwamen er samen voor een denkoefening (volgens de Map-It methode) rond twee verschillende thema's:

- *Groene workshop:* vragen omtrent de groene ruimten, het groene netwerk, initiatieven op het vlak van moestuinen en tuinieren, composteren en bescherming van de biodiversiteit.

Als door en door groene gemeente, vlak naast het Zoniënwoud, waren de gesprekken rond de 'groene' thematiek bijzonder rijk en verrijkend. De deelnemers maakten een lange lijst van 'natuurinitiatieven' op het grondgebied van de gemeente (Nacht van de vleermuizen, experimentele tuin Jean Massart, acties rond de paddentrek, moestuinen, compostsites, didactische paden, buurderijen, kippenhokken enz.), en van projecten en acties die dringend uitgevoerd of opgewaardeerd moeten worden. Acties zoals 'Incredible Edible' bijvoorbeeld, zouden gerust wat meer naar waarde mogen worden geschat en uitgebreid. Daarnaast werd er ook op gewezen dat de gemeentelijke bloembakken te weinig inheemse en winterharde planten bevatten.

- *Blauwe workshop:* kwesties met betrekking tot water, zoals de problematiek van afvloeiingswater, de strijd tegen overstromingen, de opvang van regenwater, het rationele gebruik van water, het blauwe netwerk en de bescherming van de biodiversiteit in onze wateren.

Er zijn heel wat stormbekkens en groendaken (verplicht bij een plat dak groter dan 100 m²) bijgekomen in de gemeente, inrichtingen die kunnen helpen om de impact van felle regenval of onweders te temperen. In de lijn daarvan werd trouwens al in 2008 een gemeentelijke werkgroep overstromingen in het leven geroepen en zijn er sindsdien ook talloze initiatieven opgezet rond de waterfauna en -flora (bescherming van amfibieën, didactisch pad rond waterfauna in de Jean Massart-tuin). Ook het didactische pad 'Natuur - water' langs het Woluwebekken, het doortrekken van de veilige zone voor padden tot aan Rood-Klooster en de invoering van de algemene verplichting op individuele regenputten kwamen aan bod.

➤ **Themaworkshop 'Hulpbronnen'**

De derde themaworkshop vond plaats op zondag 29 mei 2016 van 12 u. tot 16 u., in basisschool 'Les Marronniers'. Rond deze workshop werd gericht gecommuniceerd in de noordwestelijke wijk van de gemeente. Omdat de workshop op het middaguur begon, kregen alle deelnemers een lunch aangeboden.

Het namiddagprogramma zag er als volgt uit:

- Eerste werkhema: traditionele diagnosemethode op plan (Map-It) voor de 'hulpbronnenkwesie' (beheer van afval, materialen, energie, water, recyclage, opvang, strijd tegen voedselverspilling, circulaire economie, deeleconomie, referentiepersonen...);
- Voorstelling van het LZS Oudergem;
- Tweede werkhema: een concretere denkoefening rond mogelijke projecten op het gemeentelijk grondgebied. Dit tweede thema werd ingeleid met een fototaaloefening, volgens dit principe: de deelnemers kregen foto's voorgeschoteld met daarop verschillende aspecten uit de 'hulpbronnenthematiek' of concepten die ermee verbonden zijn. Ze werden gevraagd om er eentje uit te kiezen om een aspect te illustreren dat ze belangrijk vinden binnen de gemeente en waarvoor ze graag concrete acties zouden zien. Vervolgens werden de verschillende projecten besproken en verder uiteengezet;
- Voorstelling van de werking van het gemeenschapscompost Pinoy door France de Staercke.

*Aan de workshop hulpbronnen namen 14 mensen deel. Uit het eerste deel van de workshop (Map-It oefening) kwamen een aantal aandachtspunten naar voren (zowel positief, negatief als neutraal) die gelokaliseerd konden worden op een plan, maar ook verschillende algemene opmerkingen en mogelijke concrete projecten (zie **bijlage 13** voor het volledige verslag).*

Tijdens de workshop is duidelijk gebleken dat er heel wat positieve initiatieven op het vlak van afvalbeheer worden opgezet in Oudergem. Denken we bijvoorbeeld aan het containerpark - een bevoegdheid die onlangs is overgeheveld naar het Gewest - waar men afval sorteert en recycleert. In de lijn daarvan, naast de ophaling van organisch afval in de gemeente (proefproject van Net Brussel), telt Oudergem ook heel wat collectieve en individuele composten. Het gemeenschapscompost Pinoy bijvoorbeeld gebruikt werfpallets om compostbakken te maken.

Op het vlak van recyclage zijn er over het hele grondgebied genoeg kledingcontainers (Oxfam, Petits Riens enz.) en glasbollen te vinden, net als kringloopacties (autonome reparatiewerkplaats voor fietsen - sociale kledingwinkel voor kinderen en volwassenen van het Rode Kruis).

Ook de inspanningen van de Voedselbank verdienen aandacht. Zij ijvert voor de ophaling en bedeling van levensmiddelen en onverkochte voedingswaren van een aantal Oudergemse handelaars via het centrum voor voedselbedeling (Centre de Distribution de Vivres) van Blankedelle, in nauwe samenwerking met de hulpcentra van de parochies, het OCMW van Oudergem en Watermaal-Bosvoorde en het Rode Kruis;

Aan de andere kant stipten de deelnemers ook een aantal tekortkomingen aan op het vlak van afvalsortering (problemen langs de wegen en in de scholen, afwezigheid van papier- en plasticcontainers), energiebeheer in de scholen (verwarming), of het gebrek aan locaties voor inzameling van voorwerpen die nog in goede staat zijn (weggeefwinkel, kringloopwinkel, givekot enz.).

3.3.4. Scholen en kinderdagverblijven

Net zoals voor alle andere groepen die in het begin werden geïdentificeerd, werd beslist om ook voor de scholen en kinderdagverblijven een enquête op te zetten om ook daar de reeds bestaande, lopende of geplande initiatieven op het vlak van duurzame ontwikkeling in de verf te zetten. Er passeerden heel wat thema's de revue: mobiliteit, voeding, energie, biodiversiteit, afval enz. Bijkomend doel was om na te gaan op welke instanties (verenigingen of overheidsinstellingen) de scholen een beroep doen bij de opstart en/of de financiering van hun project(en) en welke moeilijkheden ze ondervinden bij de

uitvoering ervan. Tot slot werd ook nog nagegaan of men oog heeft voor duurzame ontwikkeling in het pedagogische project van de school (aankoopbeleid, evenementen, maaltijden enz.).

Omdat een deel van de scholen onder het gezag van het gemeentebestuur valt, beschikken we reeds over de nodige nuttige gegevens voor de diagnose. Bij de peiling werd dan ook een onderscheid gemaakt tussen gemeentelijk en vrij onderwijs.

De enquête werd digitaal bezorgd aan 32 Franstalige en Nederlandstalige scholen en opengesteld van 17 mei tot 30 september 2016. Bij het afsluiten hadden 11 gemeentescholen (9 Franstalige en 2 Nederlandstalige) en 5 vrije scholen (4 Franstalige en 1 Nederlandstalige) geantwoord.

Net zoals bij de burgerenquête werden de resultaten van deze scholenenquête samengevat en in een overzichtelijke vorm gegoten door het aangestelde studiebureau.

De resultaten van de scholenenquête zijn opgenomen in **bijlage 14** en worden hieronder beknopt uiteengezet:

- *De helft van de gemeentescholen neemt duurzaamheidsprincipes op in haar leerprogramma, terwijl 60 % van de privéscholen dat niet doet.*
- *In de meeste scholen gaat er bijzondere aandacht uit naar het terugdringen van de milieu-impact bij evenementen. Verder worden er duurzaamheidsbepalingen opgenomen in aanbestedingen bij de aankoop van schoolmateriaal (60 % van de privéscholen).*
- *En daarnaast zijn er ook al heel wat initiatieven genomen of gepland. Zo maken de gemeentescholen hun leerlingen bewust van de klimaatveranderingen of van mobiliteit, zetten ze generatieoverschrijdende acties op touw, richten ze fietsenstallingen in, organiseren ze carpoolsystemen enz. Privéscholen leveren dan weer inspanningen om hun gebouwen te renoveren, hun groene ruimten ecologisch te beheren enz. Voorbeelden van dergelijke initiatieven zijn het stimuleren van duurzame snacks of de inzameling van voorwerpen voor liefdadigheidsinstellingen.*
- *Kortom, in de scholen heerst er wel degelijk een hang naar duurzame ontwikkeling. Sommige spraken zelfs al overheidsbesturen of verenigingen aan om hun leerlingen en leraars op dit vlak te animeren en op te leiden, zoals Leefmilieu Brussel, de vzw Cheval et Forêt en een pedagogische boerderij.*

3.3.5. Handelaars en bedrijven

De 'ondernemersenquête' voor instellingen, grootwarenhuizen en bedrijven gevestigd op het gemeentelijk grondgebied mondde uit in een inventaris van de inspanningen die deze actoren nu al leveren in Oudergem. Ze diende ook als basis om te peilen naar hun betrokkenheid in de acties en projecten rond duurzame ontwikkeling.

De gecontacteerde bedrijven werden vooral uitgekozen op basis van hun milieuvergunning. De enquête werd doorgestuurd naar de maatschappelijke zetel van 45 ondernemingen en/of naar hun filialen, aan de hand van een brief die op 11 oktober 2016 op de post ging en de link naar de enquête vermeldde. Ze stond een maand lang online, meer bepaald van 11 oktober tot 30 november 2016. In totaal vulden 14 bedrijven ze in.

De resultaten van de ondernemersenquête zijn opgenomen in **bijlage 15** en worden hieronder beknopt uiteengezet:

- *De bedrijven die antwoordden op de enquête waren vooral kleine ondernemingen (1-50 werknemers - 57 %), en heel grote ondernemingen (> 500 werknemers - 36 %), uit heel uiteenlopende sectoren: de administratie (29 %), de voedingssector (21 %), diensten en ontspanning (21 %), distributie, handel (21 %) enz. Het merendeel ervan is minstens 11 jaar gevestigd in Oudergem (78 %).*
- *Het gros van de respondenten begrijpt wat duurzame ontwikkeling juist inhoudt (93 %) en heeft er ook oog voor. Velen onder hen hebben immers al actie ondernomen op het vlak van duurzame ontwikkeling binnen hun bedrijf en voor hun collega's. Enkele voorbeelden:*
 - *Duurzaam afvalbeheer (93 %);*
 - *Een duurzaam en/of lokaal aankoopbeleid en rationeel energiegebruik (71 %);*
 - *Rationeel gebruik van papier, bevorderen van duurzame mobiliteit en het terugdringen van de CO₂-uitstoot (64 %);*
 - *Aanstelling van een milieuverantwoordelijke en/of oprichting van een ecoteam (50 %).*
- *Als voornaamste factoren die hen aanzetten om actie te ondernemen op het vlak van duurzame ontwikkeling, noemen de respondenten de waarden en overtuigingen van de directie (93 %) en de druk van consumenten en klanten (57 %). Ze wijzen evenwel ook op hinderpalen voor acties: tijdsgebrek (80 %), te weinig financiële middelen (40 %) of ook het gebrekkige geloof in de 'return on investment' (30 %).*
- *Sommige ondernemingen voerden wel een systeem voor milieumanagement in (21 %: label ecodynamisch bedrijf, 14 %: EMAS-certificaat, 14 %: bedrijfseigen systeem, 7 %: ISO 14001).*
- *En tot slot maken voorlopig maar heel weinig ondernemingen gebruik van de gewestelijke premies of subsidies om projecten op het vlak van duurzame ontwikkeling te financieren (21 % - investeringspremies).*

3.3.6. Verenigingen

De milieudienst stelde het concept van LA21 voor tijdens een zitting van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn en Solidariteit op 9 mei 2016, in aanwezigheid van verschillende Oudergemse verenigingen.

Het concept LA21 werd op 23 februari 2016 ook voorgesteld aan de verschillende lokale actoren die waren samengekomen voor de week "t Groeit in de stad": leden van de Participatieve Duurzame Wijken of van samentuinen, mensen met een eigen moestuin, de Moestuin- en Compostmeesters, en verschillende vzw's (Tournesol-Zonnebloem, WORMS, Cheval et Forêt).

Het verenigingsleven is al heel uitgebreid in Oudergem. Bovendien krijgen heel wat verenigingen ook steun van de gemeente. Hun opdracht staat trouwens beschreven in de gids van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn en Solidariteit.

Om al die redenen werd er geen enquête gehouden onder de verenigingen.

4. Bijlagen

1. Engagements van Aalborg
2. Lijst met contactpersonen van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM)
3. Lijst van groene ruimten
4. Niet-limitatieve lijst van burgerinitiatieven
5. Lijst van Participatieve Duurzame Wijken in Oudergem
6. Niet-limitatieve lijst van verenigingen actief in Oudergem
7. Energiekadaster
8. Lijst van gemeentegebouwen
9. Statistische fiche van het BISA
10. Lanceringsbrochure voor de Lokale Agenda 21
11. Resultaten van de enquête onder de gemeentebedienden
12. Resultaten van de burgerenquête
13. Resultaten van de themaworkshops
14. Resultaten van de scholenenquête
15. Resultaten van de enquête onder handelaars en bedrijven

1. Engagements van Aalborg

1 BESTUUR

We verbinden ons ertoe onze besluitvormingsmechanismen te stimuleren door sterker de kaart te trekken van de participatieve democratie.

We streven er dus naar om:

1. blijvend een ruim gedragen langetermijnvisie op een duurzame stad te ontwikkelen;
2. de participatie en de bekwaamheden inzake duurzame ontwikkeling te versterken binnen de lokale gemeenschap en het gemeentebestuur;
3. alle actoren uit de lokale gemeenschap uit te nodigen om echt deel te nemen aan de besluitvorming;
4. onze beslissingen te nemen in een geest van openheid, verantwoordelijkheid en transparantie;
5. doeltreffend en met oog voor een hecht partnerschap samen te werken met onze buurgemeenten, met andere steden en met andere bestuurs- en regeringsniveaus.

2. LOKAAL BEHEER OP WEG NAAR DUURZAAMHEID

We verbinden ons ertoe om doeltreffende beheerscycli toe te passen, van formulering over toepassing tot evaluatie.

We streven er dus naar om:

1. de Lokale Agenda 21 en andere lokale processen en thema's betreffende duurzaamheid in lokale besturen te versterken;
2. een geïntegreerd duurzaamheidsbeleid te voeren, geënt op het principe van voorzorg en in overeenstemming met de toekomstige Themastrategie van de Europese Unie inzake stedelijk milieu;
3. doelstellingen en planningen te bepalen voor de Engagements van Aalborg en de controle-evaluatie van de Engagements van Aalborg op te starten en op te volgen;
4. te garanderen dat onderwerpen inzake duurzaamheid centraal staan in de stedelijke besluitvormingsprocessen en dat de middelen worden toegewezen volgens sterke en brede duurzaamheidscriteria;
5. samen te werken met de Europese Campagne voor duurzame steden en gemeenten en haar netwerken om onze vooruitgang inzake de gestelde duurzaamheidsdoelstellingen te bewaken en te evalueren.

3 GEMEENSCHAPPELIJKE NATUURLIJKE HULPBRONNEN

We verbinden ons ertoe om ten volle onze verantwoordelijkheid op te nemen voor de bescherming en instandhouding van gemeenschappelijke natuurlijke hulpbronnen, en om een gelijke toegang tot die hulpbronnen te waarborgen.

In onze hele gemeenschap streven we er dus naar om:

1. het primaire-energieverbruik te verminderen en het aandeel van de hernieuwbare energieën te vergroten;
2. de kwaliteit van het water te verbeteren, water te besparen en het water efficiënter te gebruiken;
3. de biodiversiteit te bevorderen en te vergroten, de natuurgebieden en specifieke groene ruimten uit te breiden en er zorg voor te dragen;
4. de bodemkwaliteit te verbeteren, de aarde die gebruikt wordt in de ecologische productie te beschermen, en duurzame land- en bosbouw te bevorderen;
5. de luchtkwaliteit te verbeteren.

4 VERANTWOORDELIJKE CONSUMPTIE EN LEVENSTIJL

We verbinden ons ertoe om een voorzichtig en doeltreffend gebruik van de hulpbronnen te vergemakkelijken en duurzame consumptie en productie aan te moedigen:

In onze hele gemeenschap streven we er dus naar om:

1. afval te vermijden en te verminderen en meer aan hergebruik en recyclage te doen;
2. het afval te beheren en te verwerken volgens de gangbare goede praktijken;
3. onnodig energieverbruik te vermijden en de energie-efficiëntie van het eindgebruik te verbeteren;
4. duurzame aankopen te waarborgen;
5. duurzame productie en consumptie actief te bevorderen, en met name de producten met ecolabel en de biologische, ethische en fairtrade producten.

5 RUIMTELIJKE ORDENING EN ONTWERP

We verbinden ons ertoe om een strategische rol te vervullen in de ruimtelijke ordening en het stadsontwerp, gelet op met milieu-, gezondheids-, sociale, economische en culturele aspecten in ieders belang.

We streven er dus naar om:

1. verlaten of achtergestelde gebieden te hergebruiken en op te knappen;
2. stedelijke wildgroei te vermijden door te zorgen voor een gepaste stedelijke dichtheid en voorrang te geven aan ongebruikte industriegronden op industrieterreinen buiten de stad;
3. een gemengd gebruik van de gebouwen en de ontsloten gebieden te waarborgen, evenals een goed evenwicht tussen werk, huisvesting en diensten, door voorrang te verlenen aan het residentiële gebruik van stadscentra;
4. de instandhouding, renovatie, het gepaste gebruik en het hergebruik van ons stedelijk cultureel erfgoed te waarborgen;
5. de vereisten voor duurzaam ontwerpen en duurzaam bouwen toe te passen en voorrang te verlenen aan hoogwaardige architectuur en bouwtechnieken.

6 BETERE MOBILITEIT, MINDER VERKEER

We erkennen het verband tussen vervoer, gezondheid en milieu en verbinden ons ertoe om de keuzes die bevorderlijk zijn voor een duurzame mobiliteit, sterk te bevorderen.

We streven er dus naar om:

1. de behoefte aan gemotoriseerd privévervoer te verminderen en aantrekkelijke alternatieven te bevorderen die voor iedereen toegankelijk zijn.
2. het aandeel van de verplaatsingen met het openbaar vervoer, te voet en met de fiets te vergroten;
3. de overschakeling naar milieuvriendelijke voertuigen te bevorderen;
4. een geïntegreerd en duurzaam stedelijk mobiliteitsplan te ontwikkelen;
5. de impact van het vervoer op het milieu en de volksgezondheid te verminderen.

7 LOKALE GEZONDHEIDSACTIES

Wij verbinden ons ertoe om de gezondheid en het welzijn van onze medeburgers te bevorderen.

We streven er dus naar om:

1. het bewustzijn te versterken en te werken aan de doorslaggevende factoren voor de gezondheid, waarvan de meeste zich buiten het werkgebied van de gezondheidssector situeren;
2. een planning voor gezondheidsbevordering in de stad te stimuleren, die onze steden de middelen geeft om strategische samenwerkingen op het vlak van gezondheid aan te gaan en bij te stellen;
3. ongelijkheid op het vlak van gezondheid te verminderen en armoede te bestrijden door regelmatig de vooruitgang in de terugdringing van de vastgestelde verschillen te evalueren;
4. de evaluatie van de gezondheidsimpact te bevorderen als middel voor alle sectoren om hun actie te concentreren op gezondheid en levenskwaliteit;
5. de actoren van de stedelijke ruimtelijke ordening te mobiliseren en hen ertoe aan te zetten om in hun strategieën en initiatieven rekening te houden met de volksgezondheid.

8 EEN DYNAMISCHE EN DUURZAME LOKALE ECONOMIE

We verbinden ons ertoe om een dynamische lokale economie te creëren en te ondersteunen die toegang geeft tot werkgelegenheid zonder het milieu te schaden.

We streven er dus naar om:

1. maatregelen te nemen die de lokale werkgelegenheid en de startende ondernemingen stimuleren en ondersteunen;
2. met lokale ondernemingen samen te werken om goede bedrijfspraktijken te bevorderen en toe te passen;
3. duurzaamheidsprincipes te ontwikkelen en toe te passen bij de geografische inplanting van ondernemingen;
4. de markten met hoogwaardige lokale en regionale producten aan te moedigen;
5. duurzaam lokaal toerisme te bevorderen.

9 SOCIALE GELIJKHEID EN RECHTVAARDIGHEID

We verbinden ons ertoe om de open en solidaire gemeenschappen te ondersteunen.

We streven er dus naar om:

1. programma's te ontwikkelen en toe te passen die armoede voorkomen en verminderen;
2. gelijke toegang tot de overheidsdiensten, opvoeding, werkgelegenheid, onderwijs, informatie en culturele activiteiten te waarborgen;
3. sociale openheid en de gelijkheid van vrouwen en mannen te stimuleren;
4. de zekerheid en veiligheid van de gemeenschap te verbeteren;
5. hoogwaardige en sociaal geïntegreerde huisvestings- en levensomstandigheden te waarborgen.

10 VAN LOKAAL NAAR GLOBAAL

We verbinden ons ertoe om onze globale verantwoordelijkheid op te nemen om te komen tot vrede, gerechtigheid, gelijkheid, duurzame ontwikkeling en bescherming van het klimaat.

We streven er dus naar om:

1. een strategische en geïntegreerde benadering te ontwikkelen en voort te zetten om de klimaatsveranderingen te vertragen en te streven naar een duurzame emissiegraad van broeikasgassen;
2. de bescherming van het klimaat te integreren in ons beleid op het vlak van energie, vervoer, overheidsopdrachten, afval, land- en bosbouw;
3. de bewustwording rond de waarschijnlijke oorzaken en gevolgen van de klimaatsveranderingen te verbeteren en preventieacties te integreren in ons beleid inzake de klimaatsveranderingen;
4. onze globale milieu-impact te verkleinen en het principe van milieugerechtigheid te bevorderen;
5. de internationale samenwerking tussen de steden te versterken en lokale antwoorden te ontwikkelen op globale problemen, in samenwerking met de lokale overheden, de gemeenschappen en de betrokken actoren.

2. Lijst met contacten van de BGHM:

http://www.slr.b.irisnet.be/huisvestingsmaatschappijen/contacten?set_language=nl

- Floréal: J. Wautersplein 9 - 1170 Brussel
Tel.: 02/672.31.42; Fax.: 02/672.56.62; e-mail: florealinfo@sisp.irisnet.be
- cvba COMENSIA: Lavoisiersite: De Koninckstraat, 40/24 - 1080 Brussel
Tel. : 02/511.18.14; Fax : 02/511.64.54; e-mail: info@comensia.be
Website: www.comensia.be
- cvba EN BORD DE SOIGNES: Herrmann Debrouxlaan, 15A - 1160 BRUSSEL
Tel.: 02/435.23.50

3. Lijst van groene ruimten

Onderhoud van groene ruimten, heesters en grasperken door de Groendienst

Plaatsen met heesters en/of hagen	Plaatsen met grasperken
Beaulieupark	School La Chasse - Oursons
Bergagegaarde	Paradijsvogelplein
Cabine Sint-Anna	Hoek Paradijsvogelstraat
Paradijsvogelpark	Geyskensdoorgang
Sint-Annapark	Zwartkeeltjeslaan
Sint-Annakerk	Govaertsquare
Cultureel Centrum	Leopold II-monument
Van Lindtsquare	Cultureel Centrum
Rotonde Kouter	Kleuterschool Centre
Rotonde Zwartkeeltjes	Bermen Vlijtstraat
J-B Degreefsquare (kerk + parking)	Kardinaal Micaralaan
Nijvelsedreef	Roger Hainautlaan
Monument E. Lebon	Hertoginnedal
Leopold II-monument	Plein Sint-Anna
Kruispunt Sint-Anna	Bermen Bergagegaarde
School La Chasse	Van Elderen-Goemaerelaan
Kerkhof	Van Lindtsquare
Rotonde Chaudronlaan	Heilig-Hartsquare
Taverne Nouvelle Forge	G. Huygenssquare
Blankedellegaarde	René Christiaenslaan
School Colin	Blankedellegaarde
Perk Délincestraat	School Colin - Leemans
Perk Denisstraat	School Transvaal - Chatons
Perk Savoirstraat	Vlakte Aronskelkenlaan - Pony's

Perk Martinstraat	Reigerboslaan
Perk Passtraat	Hedersstaflaan
Perk Drieborren	Stormbekken
Duchêneplein	Welriekendedreef – Jezus-Eik
School Transvaal	Perk Lucien Outers
Plein Aronskelkenlaan	Gymzaal Invalidenlaan
Hoek Paradijsvogelstraat	
Kleuterschool Centre	Gemeentestaion en Kerkhof
Perk Lucien Outers	Zones onderhouden door de privésector
Gymzaal Invalidenlaan	
Agoraspace Lambinlaan	
Charlentpark	
Park sportzaal Willegem	
Groene zone naast het cultureel centrum	
Bufferzone J. Mereaustraat	
Bebost terrein Vanden Thorenlaan	

Groene ruimten onderhouden door Leefmilieu Brussel
Wandeling over de oude spoorlijn Brussel-Tervuren
Bergojepark
Senypark
Botanische tuin Jean Massart
Rood-Klooster
Natuurreservaat Dry Borren
Pinnebeekpoel

4. Niet-limitatieve lijst van burgerinitiatieven

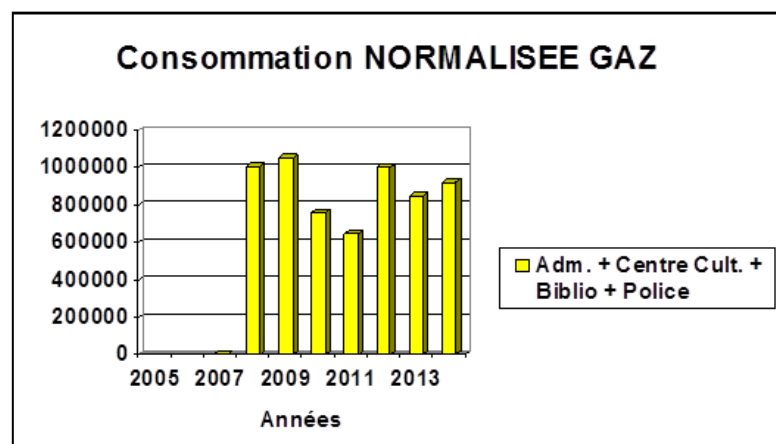
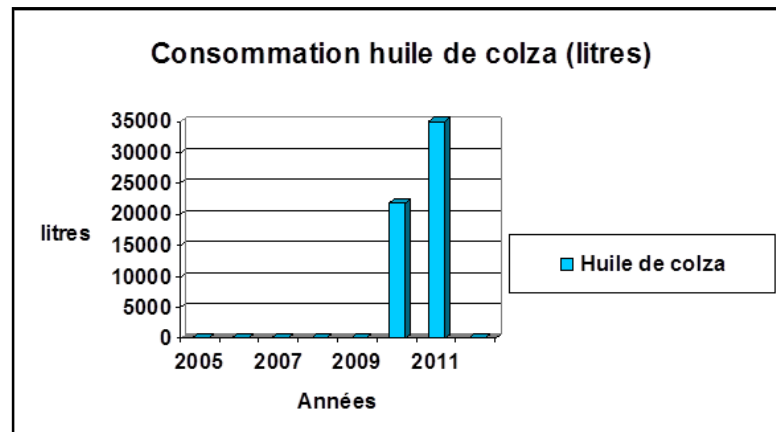
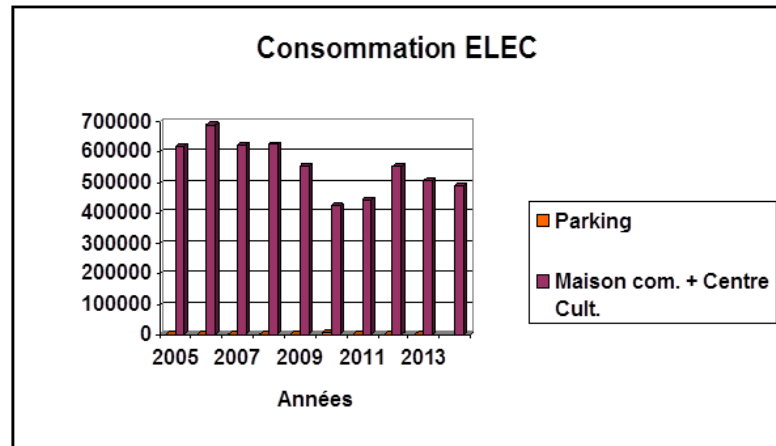
- Transvert: samentuin
- Le Paradis Vert (Rood-Klooster): gezinsmoestuinen op aparte percelen
- Paradijsvogelstraat: moestuinen op aparte percelen
- Les Jardins de la Vignette: samentuin en collectief compost, kippenhok en buurderij
- Compostsite Pinoy
- Le Moulin à Légumes (parc Seny): samentuin
- Rode Kruis van Oudergem: sociale kruidenierszaak, sociale drogisterij, sociale kledingwinkel en kinderdagverblijf enz.;
- Gezondheidsnetwerk Oud Sint-Anna: ziekenhulp door vrijwilligers;
- Senioren van Oudergem: organisatie en allerhande activiteiten voor 55-plussers;
- LZS Oudergem: lokaal zorgstelsel;
- Chalet in de Pinoy-wijk: gezellig infopunt voor wijkbewoners, inzamelpunt voor biomanden, ruildienst voor boeken enz.;
- Oxfam-ontbijten voor gemeenteburgers en -bedienden;
- Malem-Auder: steun aan de bevolking van Senegal;

5. Lijst van Participatieve Duurzame Wijken in Oudergem

- *Pinoy-wijk* (2008) - Moestuin en compost
- *Felix Govaert* (2013) - Moestuin
- *Vieux Sainte-Anne: 'Le Jardin des Villageois'* (2013) - Moestuin, compost en kippenhok

6. Niet-limitatieve lijst van verenigingen actief in Oudergem: te vinden in de Social Gids: <http://www.oudergem.be/social-gids-verenigingen>

7. Energiekader van het gemeentehuis, de bibliotheek en het cultureel centrum

8. Lijst van gemeentegebouwen

- **Scholen:**

- **Muziekacademie** - Robert Willamestraat 25
- **Basisschool Blankedele** - Jean Van Horenbeecklaan 33
- **School 'Collin'** - Jean François Leemanslaan 58
- **School 'Les Marronniers'** - Waversesteenweg 1179/1181
- **School 'Le Pré des Agneaux'** - Edouard Pinoyplein 20
- **School 'Pavillon Arums'** - Aronskelkenlaan 12
- **Scholencentrum Souverain** - Robert Willamestraat 25
- **ESAC** - Robert Willamestraat 25
- **IAPS** - Waversesteenweg 1649
- **Kinderkribbe 'Les chatons'** - Emile Rotiersstraat 3
- **Kinderkribbe 'Les Mômes'** - Robert Willamestraat 25
- **Kinderkribbe 'Les Oursons'** - Waversesteenweg 1179
- **Kinderkribbe 'Les Poneys'** - Generaal Merjaylaan

- **Gebouwen van cultureel belang:**

- **Bibliotheek** - André Duchêneplein 1
- **Bibliotheek** - Emile Idiersstraat 18
- **Cultureel Centrum** - Vorstlaan 183
- **Kunstencentrum Rood-Klooster** - Rood-Kloosterstraat 4
- **Natuurklassen Rood-Klooster** - Roodkloosterstraat 7
- **Gravenhuis Rood-Klooster** - Roodkloosterstraat 7

- **Sportinfrastructuur:**

- **Sportcentrum 'Willegems'** - Waversesteenweg 1690
- **Sportcentrum** - Invalidenlaan 206-220
- **Pétanque Sint-Anne** - Oude Molenstraat 23
- **Gemeentestadion** - Waversesteenweg 1854

- **Gebouwen van het gemeentebestuur:**

- **Kerkhof** - Jean Van Horenbeecklaan
- **Gemeentehuis** - Emile Idiersstraat 12-14
- **Jeugdhuis 'Maison des Jeunes'** - Waversesteenweg 1979
- **Le Pavillon (sociale verbondenheid)** - Krijgskundestraat 3
- **Preventie** – Waversesteenweg 1326
- **Groendienst** - Emile Rotiersstraat 22

- **Wegenwerken** - Oude Molenstraat 19
- **Geloofsgebouwen:**
 - **Sint-Annakerk** - Tervuursesteenweg